

Een rijk wad bij Texel

Natuurvisie De Schorren en Vlakte van Kerken 2015 - 2033

Natuurmonumenten

Colofon

Visie vastgesteld:
F. Hijmans van den Bergh
Adjunct regiodirecteur

Datum: 30 november 2015

Natuurmonumenten
Regio Noord-Holland en Utrecht
Zuidereinde 49
1243 KL 's-Graveland

Omslagfoto: Marc Plomp, Vogelinformatiecentrum Texel
Tekst: Nynke van der Ploeg
Opmaak: Lotte Rensema, Sense Communicatie
Foto's: Eckard Boot, Cynthia Borrás,
Sanne van Gernerden, Natuurmonumenten.

Inhoud

Voorwoord	5
Samenvatting	6
1 De Waddenzee	9
1.1 Het Wadden-ecosysteem	9
Ontstaanswijze	10
Natuurlijke processen	11
Habitats op het natte wad	11
Kwelders	12
Het voedselweb in de Waddenzee	12
1.2 De Waddenzee en haar omgeving	15
1.3 Wet en regelgeving Waddenzee	15
1.4 Beheer en gebruik van de Waddenzee	16
Beheer	16
Gebruik	16
1.5 Afname van de natuurwaarden in de Waddenzee	17
2 Ingezoomd op de Vlakte van Kerken	19
2.1 Natuurwaarde	20
Zee en Wad	21
Schor of Kwelder	22
Waarde van Vlakte van Kerken binnen de Waddenzee	24
2.2 Cultuurhistorische waarde	25
2.3 Recreatieve waarde	26
2.4 Economische waarde	28
2.5 Het gevoerde beheer door Natuurmonumenten	28
Natuurbeheer	28
Recreatie en toezicht	29
2.6 Beheer door derden	30
3 Kansen op herstel	31
4 Toekomst voor de Vlakte van Kerken	35
4.1 Streefbeeld 2033 De gedroomde Vlakte van Kerken	35
4.2 Beheeropgave	38
Gebruikte literatuur	44
Bijlagen	45
1 Natura 2000 gebied de Waddenzee	
2 Gebruik van HVP's op en nabij de Schorren en Vlakte van Kerken	
3 Vegetatiekaart De Schorren en De Volharding	
4 Broedvogels De Schorren	
5 Broedvogels De Volharding	
6 Toetsbare doelen De Schorren en Vlakte van Kerken	
7 Monitoringsprogramma De Schorren en Vlakte van Kerken	

Voorwoord

Met de Schorren gaat Texel geleidelijk over in de Waddenzee. Hier begint de Vlake van Kerken. Bij hoog water strekt de zee zich uit tot aan de horizon. Twee keer per etmaal maakt het water plaats voor droogvallende zandplaten en geulen. Een schijnbaar lege vlakte. De meeste dieren zijn aan het oog onttrokken: doordat ze onder waterspiegel leven of in de bodem. Wel zichtbaar zijn de grote aantallen vogels. Voor trekvogels is het gebied onmisbaar, als wegrestaurant onderweg van broedgebied naar overwinteringsoord, en vice versa. Andere vogels blijven hier overwinteren of komen juist om te broeden. Al die vogels samen maken de oostrand van Texel tot de grootste vogelboulevard van Nederland. Steeds meer mensen weten die te vinden. Ze genieten van de vogels en de vergezichten.

Als terreinbeheerder draagt Natuurmonumenten zorg voor de toekomst van de Schorren en de Vlake van Kerken. Die is onlosmakelijk verbonden met die van de Waddenzee als geheel. Een van de belangrijkste waarden van de Waddenzee is de natuurlijke dynamiek. De natuur gaat hier zijn eigen gang. Tegelijkertijd staat de natuurlijkheid onder druk van menselijk medegebruik van de Waddenzee, zoals de aanleg van dijken, baggeren en intensieve visserij. Die druk was en is soms groter dan de Waddenzee aan kan. Natuurmonumenten werkt aan herstel van een rijke Waddenzee en zet zich in voor de transitie naar duurzaam medegebruik.

Onze directe verantwoordelijkheid ligt bij het beheer van de Schorren en de Vlake van Kerken zelf. We geven dat beheer vorm door in te zetten op het behoud van de bijzondere kwaliteiten, het tegengaan van bedreigingen en het goed volgen van de ontwikkelingen. Daarnaast bewaren we de rust in het gebied en zijn we gastheer door mensen mee op excursie te nemen en over het gebied te vertellen. In deze visie blikken we vooruit op de toekomst van het gebied.

We realiseren ons dat onze verantwoordelijkheid groot is: de Schorren en de Vlake van zijn onderdeel van het enige natuurlijke Werelderfgoed dat Nederland rijk is. De komende jaren gaan we daarom aan de slag om de visie om te zetten in de praktijk. Dat doen we met steun en inzet van leden, vrijwilligers en iedereen die dit gebied een warm hart toedraagt. Steeds met een rijk wad bij Texel voor ogen. Doet u mee?

Teo Wams

Samenvatting

De Waddenzee is het grootste en belangrijkste getijdengebied in Europa en een van de laatste vrijwel ongerepte natuurgebieden in Nederland met veel dynamiek. Natuurmonumenten beheert in dit waardevolle gebied ten noordoosten van Texel het natuurgebied De Schorren. Dit gebied van ongeveer 7000 ha maakt onderdeel uit van de Vlakte van Kerken, een grote wadplaat.

In deze visie beschrijft Natuurmonumenten hoe zij de ontwikkeling van dit gebied ziet, welke beheeropgaven er liggen en welke rol Natuurmonumenten daarin kan spelen.

De Vlakte van Kerken ligt op het wad tussen de kombergingsgebieden Marsdiep en Eijerlandse gat en bestaat uit droogvallende en ondergedoken wadplaten, geulen en kwelders. De wadplaten zijn rijk aan bodemleven met wormen, kreeften en schelpdieren. In het water leven vissen, garnalen, anemonen en zeesterren. De rijkdom aan bodemdieren en vissen vormt een belangrijke voedselbron voor miljoenen trekvogels die in het gebied foerageren en overwinteren. De Waddenzee vormt dan ook een onontbeerlijke schakel in de Oost Atlantische trekroute. Ook voor vissen is de Waddenzee een belangrijk doortrek- en opgroeigebied. De kwelders aan de rand van het wad zijn begroeid met internationaal zeldzame vegetaties en er broeden lepelaars, kluten, zilverbreeuwen en scholeksters. Deze kwelders, maar ook zandplaat 'de Hengst' in het Eijerlandse gat, zijn waardevolle hoogwatervluchtplaatsen. De recreatieve waarde van het gebied is hoog. Jaarlijks bezoeken 800.000 bezoekers Texel. Veel daarvan maken een fietstocht langs de Waddendijk en passeren het gebied. Dan genieten de mensen van het uitzicht op de Wadden, de vogels op de Schorren en het binnendijks gelegen Utopia.

De Waddenzee is op veel manieren door de mens in gebruik voor recreatie, visserij, winning van delfstoffen en als militair oefenterrein. Dit leidde, samen met de aanleg van de Afsluitdijk, tot een forse afname van de natuurwaarden in de Waddenzee en op de Vlakte van Kerken in de afgelopen eeuw. De belangrijkste biobouwers, zeegrasvelden en mosselbanken zijn verdwenen, de hoeveelheid

bodemdieren is afgenomen en de (nog) aanwezige vissen zijn kleiner dan voorheen. Grote roofvissen als roggen en haaien verdwenen uit de Waddenzee en doortrekkende en broedende vogels hebben het moeilijk. Het karakteristieke voedselweb is ernstig verstoord. De teruglopende natuurwaarden leidden ertoe dat behoud en herstel van de biodiversiteit en natuurwaarden een belangrijke prioriteit werd in het beheer van de Waddenzee. Een uitgebreid onderzoeksprogramma startte en er is geld beschikbaar vanuit het Waddenfonds. Het onderzoek leidde onder andere tot een kanskaart voor zeegrasherstel en herstel van mosselbanken. Op de Vlakte van Kerken zijn goed potenties aanwezig voor herstel. Er zijn geschikte locaties voor aanwezig voor zeegrasvelden en mosselbanken.

In de komende periode gaat Natuurmonumenten zich inzetten voor een natuurlijke, ongestoorde en rijke Waddenzee, in het bijzonder op de Vlakte van Kerken. Met belangrijke natuurwaarden van het natte wad en de kwelders. Bewoners en bezoekers van Texel mogen hier volop van genieten, op een manier die de rust voor broedende en pleisterende vogels behoudt. Om dat te bereiken wordt ingezet op 4 hoofdlijnen:

1 Ruimte voor natuurlijke processen in de Waddenzee

Herstel van rust en het verminderen van bodem verstorende activiteiten is een belangrijke randvoorwaarde voor natuurlijk herstel van de Waddenzee. Natuurmonumenten biedt in haar beheergebied ruimte aan natuurlijke processen. Dat betekent ook zoveel mogelijk nietsdoen. Tenzij ingrijpen echt nodig is en bijdraagt aan het herstel van een rijke Waddenzee.

2 Herstel van het voedselweb

In het proces naar een gezonde, rijke Waddenzee is herstel van het voedselweb cruciaal. Naast ruimte geven aan natuurlijke processen willen we de basis van het voedselweb gezond maken. Dit doen we door actief herstel van biobouwers. Natuurmonumenten biedt op de Vlakte van Kerken ruimte voor onderzoek en experimenten naar zeegrasherstel en herstel van mosselbanken en participeert actief in deze onderzoeken.

3 Behoud en uitbreiding kwelders, broedgebied kustvogels en hoogwatervluchtplaatsen

De kwelders zijn waardevol vanwege de voorkomende vegetaties en omdat ze een belangrijk broedgebied zijn voor kustvogels, die het moeilijk hebben in de Waddenzee. Daarnaast zijn de kwelders, samen met De Hengst, een van de belangrijkste hoogwatervluchtplaatsen in de westelijke Waddenzee. Natuurmonumenten streeft daarom naar behoud en mogelijk uitbreiding van de kwelders en gaat onderzoeken wat de mogelijkheden hiervoor zijn. Verder wordt er geen beheer uitgevoerd. Wel helpen jaarlijks vrijwilligers met het weghalen van zwerfvuil.

4 Genieten van het Wad met behoud van natuurwaarden.

Natuurmonumenten wil de rijkdom van de Waddenzee beleefbaar maken voor bewoners en bezoekers van Texel. Het behoud van rust voor broedende en pleisterende vogels is een randvoorwaarde. De vrijwillige wadwachters van Natuurmonumenten ontvangen bezoekers bij De Schorren en geven informatie aan bezoekers. Natuurmonumenten verzorgt, met vrijwillige excursieleiders, excursies en probeert extra uitkijkpunten op de dijk te realiseren. Bij de Volharding zoeken we naar een manier het gebied beleefbaar te houden en de kolonie broedende dwergsterns goed te beschermen. Om het natte wad te beleven organiseert Natuurmonumenten droogvaltochten en bieden we gelegenheid voor wadlooptochten in het gebied.

Natuurmonumenten wil op deze manier het goede voorbeeld geven voor het beheer van de Waddenzee, als natuurbeheerder, gastheer, belangenbehartiger en voorlichter. Ze probeert het bovenstaande te bereiken in overleg met alle betrokkenen.

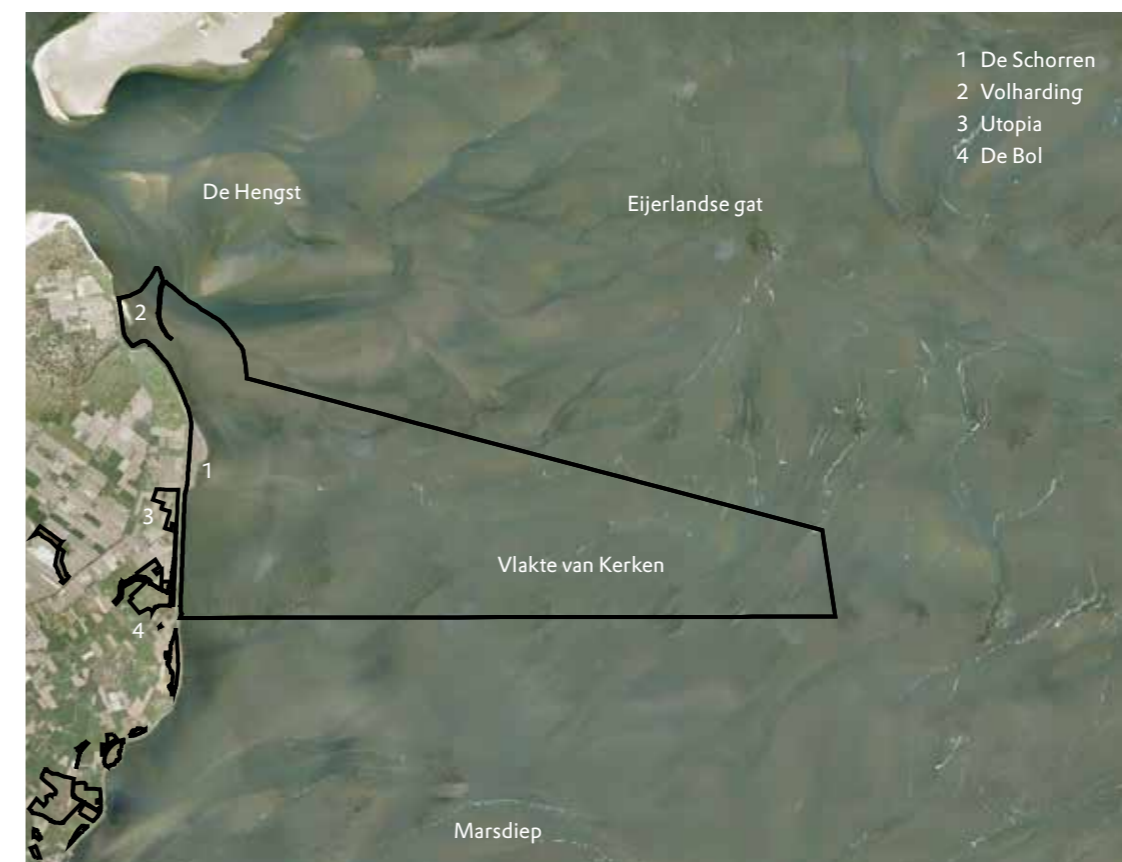
1. De Waddenzee

Natuurmonumenten beheert bij Texel een deel van de Waddenzee (6881 ha), een van de laatste vrijwel ongerepte, natuurlijke gebieden van Nederland. Het gebied van Natuurmonumenten omvat een deel van de Vlakte van Kerken met de omringende geulen en ondiep water, De Schorren en de Volharding (zie figuur 1). De Waddenzee is het grootste en belangrijkste getijden wetland in Europa, waarin natuurlijke dynamiek een enorme rol speelt in het ecosysteem en waar honderdduizenden vogels

permanent of op doortocht op foerageren. Het gebied heeft een belangrijke internationale waarde.

1.1 Het Wadden-ecosysteem

De Vlakte van Kerken maakt deel uit van de Waddenzee. Het is onmogelijk om de Vlakte van Kerken als losstaande eenheid te beschouwen. Om de waarden van de Vlakte van Kerken te beoordelen en

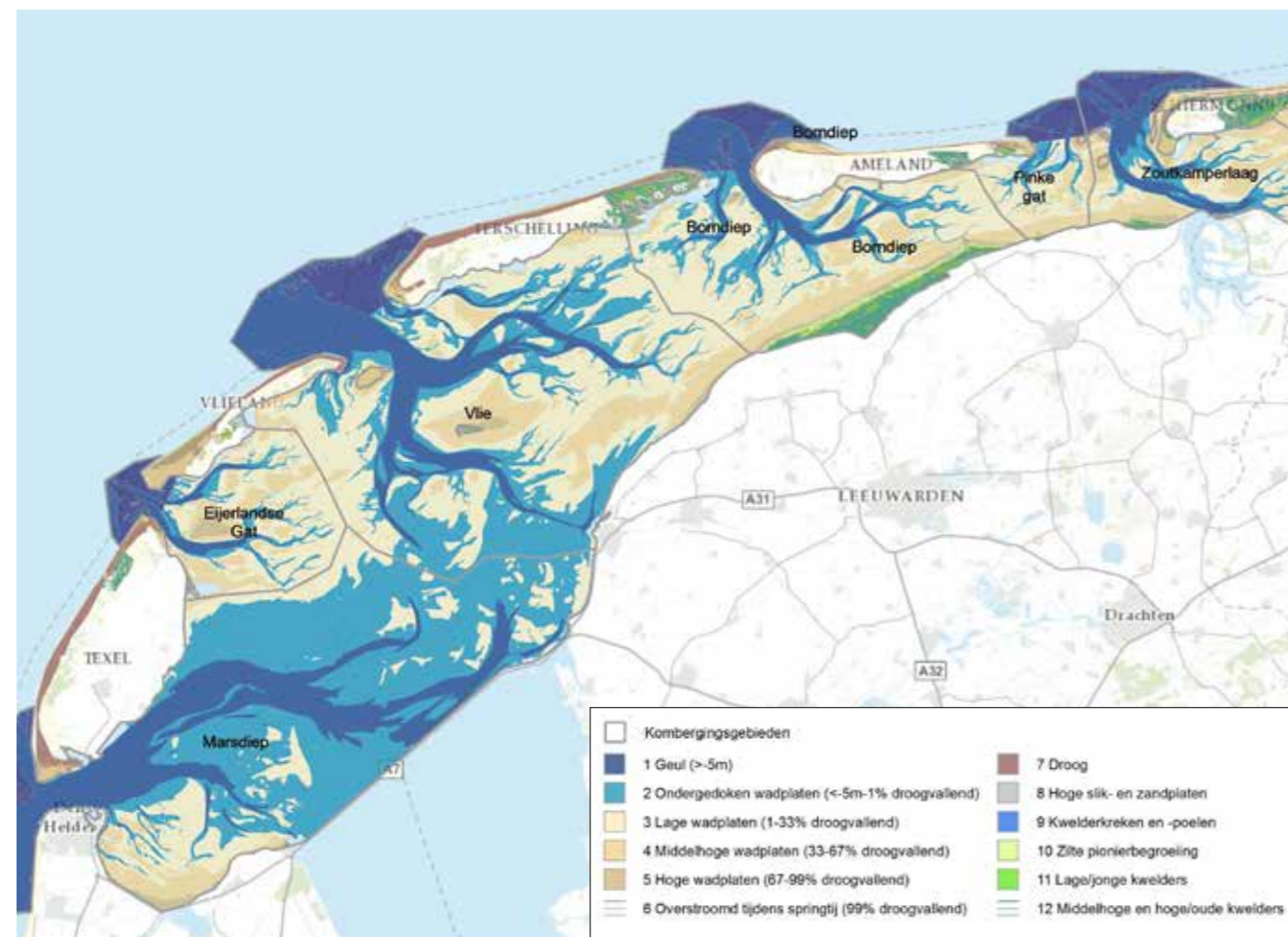
Figuur 1: Ligging van de Vlakte van Kerken met gebruikte toponiemen. (Bron: Nelis, Natuurmonumenten)

de mogelijkheden en onmogelijkheden van het beheer in te schatten, is het nodig om het ecosysteem van de Waddenzee te kennen en te begrijpen. De specifieke waarden van de Vlakte van Kerken komen in het volgende hoofdstuk aan bod.

1.1.1 Ontstaanswijze

Het Waddenzegebied is een dynamisch gebied en is dat altijd al geweest. De Waddenzee, zoals we die nu kennen, is ontstaan tijdens de laatste ijstijd. In die tijd, zo'n tienduizend jaar geleden, was de zeespiegel nog ruim drie meter lager dan tegenwoordig. De kustlijn van Noord-Nederland lag tientallen kilometers ten noorden van de huidige Waddeneilanden. Met het smelten van het ijs, steeg ook de zeespiegel. De Waddeneilanden vormden in eerste instantie een aaneengesloten duinenrij. Uiteindelijk kon deze strandwal de toenemende kracht van de zee niet weerstaan. Er ontstonden openingen in de duinenrij, waardoor zeewater het achterliggende veengebied instroomde. Daarna veranderde het gebied voortdurend. Stormen zorgen voor steeds langere en bredere geulen in het veengebied, waardoor de

Figuur 2: Ecotopenkaart met ligging kombergingsgebieden. (Bron: Waddennatuurkaart)

Waddenzee ontstond. Nu stroomt via de zeegaten tussen de Waddeneilanden water op het ritme van het getij de Waddenzee in en uit. Het gebied dat zeewater uit de Noordzee via een zeegat ontvangt, wordt een kombergingsgebied genoemd (figuur 2). Tussen de kombergingsgebieden liggen de wantijen, de plaats waar tijdens vloed de beide getijdestromen uit de zeegaten aan weerszijden bijeenkomen. Hier is wel sprake van eb en vloed, maar nauwelijks van stroming en bezinkt het meeste slib en zand. Als gevolg hiervan is een wantij vaak een ondiepe zone.

In de Waddenzee worden verschillende habitats of ecotopen onderscheiden (figuur 2):

- De litorale, droogvallende wadplaten (laag, middelhoog en hoog)
 - De sublitorale, ondergedoken wadplaten
 - Geulen
 - Kweldergebieden en plaatselijk embryonale duinen
- De litorale wadplaten vallen dagelijks twee maal bij eb droog. De sublitorale zandplaten vallen normaal gesproken niet droog. De kweldergebieden overstroomden maar enkele keren per jaar. In de geulen en kommen op de kwelders blijft dan zeewater achter.

1.1.2 Natuurlijke processen

In de Waddenzee spelen verschillende natuurlijke processen een belangrijke rol. Ze vormen het gebied en hebben daarmee invloed op de voorkomende soorten in het gebied. Het gaat daarbij vooral om sedimentatie en erosie, beïnvloed door eb en vloed, stroomsnelheid en ijsgang. Ook de voedselrijkdom van het systeem en de helderheid van het water zijn van belang voor de soortensamenstelling in het gebied. Daarnaast hebben zogenaamde biobouwers, zoals mosselbanken, zeegrasvelden en kweldervegetaties een lokale invloed op het systeem omdat ze hun omgeving kunnen veranderen door het vasthouden van zand en slib.

1.1.3 Habitats op het natte wad

Droogvallende wadplaten

De droogvallende (litorale) wadplaten zijn een dynamisch habitat en er wordt onderscheid gemaakt tussen de lage, middelhoge en hoge wadplaten.

De locatie en oppervlakte van de wadplaten kan jaarlijks sterk wisselen als gevolg van erosie en sedimentatie. De Waddenzee is binnen Europa het belangrijkste gebied voor dit habitattypen. Droogvallende wadplaten bestaan grotendeels uit zand en slib. In de bovenlaag van de bodem leven microscopisch kleine diertjes zoals nematoden, kleine borstelwormen en roeipootkreeftjes. Grotere wormsoorten leven hier weer van. Verder leven in de bodem veel schelpdieren; kokkels, scheermessen en strandgapers. Mosselbanken op de wadplaten zijn van groot belang voor een goed functionerend ecosysteem. De mosselbanken vangen veel slib in, waardoor slibrijke gebieden ontstaan. Hierin leven weer veel kleine diertjes en schelpen, die een belangrijke voedselbron voor veel vogels zijn. Daarnaast vormen de mosselbanken een aanhechtingsstructuur en beschutting voor andere soorten. De aanwezige biomassa op een mosselbank is vaak 4 keer hoger dan op een zandplaat. In de Waddenzee worden steeds meer Japanse oesters gevonden, die steeds vaker in combinatie met mosselen banken vormen. De rijkste bodemfauna is te vinden op de middelhoge platen; de gebieden die ongeveer halverwege de hoog- en laagwaterlijn liggen en die bovendien iets slijkgig zijn. Hier worden gemiddeld dan ook de grootste vogeldichtheden aangetroffen. Vroeger kwamen er op de wadplaten uitgestrekte velden zeegras voor.

Ondergedoken wadplaten

De ondergedoken, niet droogvallende (sublitorale) wadplaten herbergen een aantal soorten die alleen voorkomen in de sublitorale delen van de Waddenzee zoals vissen, anemonen en zeesterren. Ze leven tussen zeegras, zeesla en darmwier. De sublitorale platen hebben vooral een belangrijke functie als kraamkamer voor jonge platvissen zoals schol en tong, voordat ze

naar de Noordzee trekken en als rustgebied voor vogels als eider, brilduiker, slobbeend, fuut, zaagbekken en bergeend. De kleine bodemfauna dient als voedselbron voor krabben, garnalen en eenden. Vis als sprong en haring worden gegeten door sterns, futen, duikeenden, zaagbekken en aalscholvers. Ook grijze en gewone zeehond gebruiken deze delen als foerageergebied.

Geulen

Geulbodems en geulranden zijn zandig en relatief arm aan bodemdieren door beroering van de bodem door sterke stroming. Vroeger waren de bodems van de geulen veel steniger. Waar veenlagen, keileem en mogelijk ook schelpenbanken voorkomen kunnen bodemdieren zich hechten en bijvoorbeeld sublitorale mosselbanken vormen. Deze sublitorale mosselbanken bieden foerageergebieden voor krabben, zeesterren, vissen, toppers en eidereenden.

1.1.4 Kwelders

Kwelders vormen een belangrijk onderdeel van het waddenecosysteem. Deze randen van het wad herbergen hoge natuurwaarden. Het areaal kwelders in de Waddenzee is sterk afgenomen en aanzienlijk kleiner dan in een natuurlijke waddenecosysteem thuishoort. Op de kwelders groeien karakteristieke soorten als zee-aster, lamsoor, schorrenkruid en zoutmelde. De vegetatie is afhankelijk van de hoogte van de kwelder. Er worden verschillende vegetaties onderscheiden; pioniervegetaties en vegetaties van de lage, middelhoge en hoge kwelders. De kwelders vormen een belangrijk broedgebied voor kustvogels zoals scholekster, tureluur, kluut, visdief en noordse stern en hebben een belangrijke functie

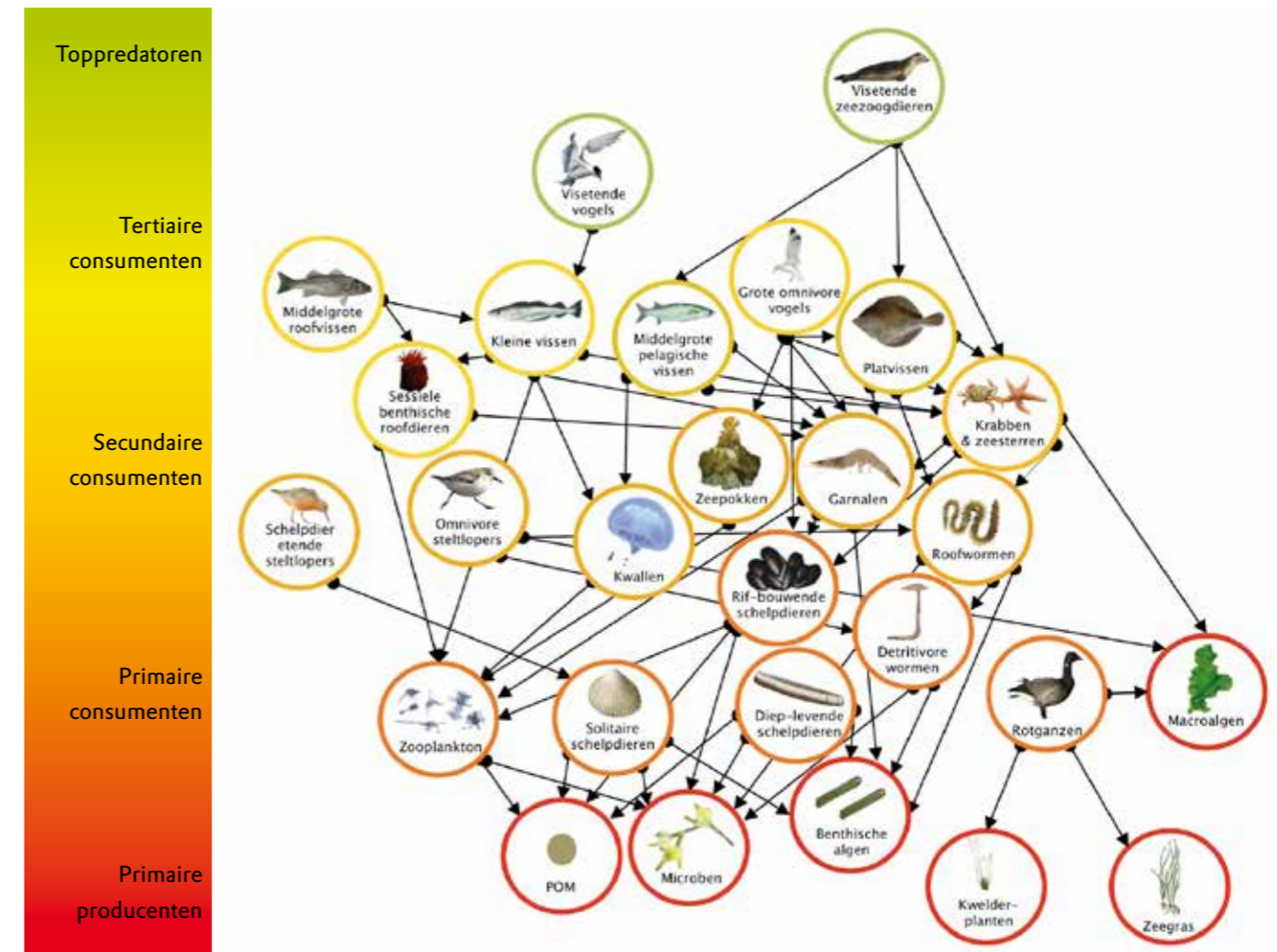
als hoogwatervluchtplaats, een plek waar op het wad foeragerende vogels bij hoogwater wachten op eb. Kwelders en de daarvoor kenmerkende vegetatie zijn internationaal zeldzaam. Nederland levert met meer dan 12.500 ha een belangrijke bijdrage aan het totale areaal kwelders in West-Europa.

1.1.5 Het voedselweb in de Waddenzee

In de Waddenzee bestaat een karakteristieke voedselketen, of beter gezegd: een voedselweb (figuur 3). Het voedselweb is het geheel aan organismen die eten en gegeten worden. Een gezond voedselweb bestaat uit:

- primaire producenten, zoals algen en waterplanten die zonlicht en voedingsstoffen omzetten in organisch materiaal
- primaire consumenten, zoals zoöplankton, schelpen, wormen en ganzen, die primaire producenten eten
- secundaire consumenten; zeesterrenkrabben, krabben, vissen en vogels die primaire consumenten en elkaar eten
- toppredatoren; grote vissen en zeezoogdieren (zeehonden en tuimelaars) die aan de top van het voedselweb staan

Binnen het voedselweb spelen de biobouwers een cruciale rol. Biobouwers zijn planten of dieren die banken, bedden of riffen vormen en daarmee hun omgeving veranderen. Ze verbeteren daarmee vaak hun eigen groeiomstandigheden en daarmee ook die van veel andere soorten. De belangrijkste biobouwers in het Wadden-ecosysteem zijn mossel- en oesterbanken en zeegras.

Figuur 3: Schematische weergave van het voedselweb in de Waddenzee (Bron: Waddensleutels, 2015)

DE BELANGRIJKSTE BIOBOUWERS

Mossel- en oesterbanken

Mosselbanken worden gevormd door mosselen die zich aan elkaar vast hechten. Ze ontstaan vaak doordat jonge mosseltjes zich hechten aan hard substraat op het wad zoals (lege) schelpen van kokkels, restanten van oude mossel- en oesterbanken en kokerwormen. In het eerste jaar liggen de mosselen verspreid en min of meer los op het wad en deze jonge banken zijn daardoor gevoelig voor stormen, ijs en predatie. Naarmate de mosselbank ouder wordt is het gevormde rif sterker en bestaan ze uit stevige mosselbulten met daartussen poeltjes en open ruimtes. Deze variatie in het landschap zorgt voor een grote soortenrijkdom. Op en tussen de mosselen en oesters groeien veel planten en beesten,

zoals zeevieren, slakjes, visjes en garnalen, die vervolgens weer door grotere vissen of wadvogels worden gegeten. De mosselen zelf vormen een zeer belangrijke voedselbron voor vogels, krabben en zeesterren. Naast het feit dat mosselbanken voor vaste ondergrond zorgen op de anders zachte bodem in de Waddenzee, filteren ze ook het water en produceren 'pseudofeces', een soort slibbige mosselpoep. Dit komt op de litorale wadplaten rond de mosselen op de zandbodem terecht en is erg rijk aan nutriënten. Het effect is niet alleen lokaal op de banken zichtbaar, maar ook ver voorbij de contouren van de bank. Dit ruimtelijk effect heeft een sterke aantrekkingskracht op vogels, zoals scholeksters, wulpen en rosse grutto's, die in grote aantallen in slibrijke gebieden rond de litorale banken naar voedsel komen zoeken.

Zeegras

Zeegras komt vooral voor op middelhoge tot hoge, enigszins beschutte, wadplaten. Vroeger kwam vooral Groot Zeegras, *Zostera marina*, wijdverspreid voor in zowel het litoraal als het sublitoraal. De sublitorale populatie is al sinds de jaren 1930 verdwenen uit de Waddenzee en litoraal komt groot zeegras nog slechts sporadisch voor. Klein zeegras, *Zostera noltii*, is nu de meest voorkomende soort zeegras in de Waddenzee. Ook zeegras is een belangrijke biobouwer: de bladeren remmen de stroming waardoor fijn slib op de bodem terecht komt en ze vormen substraat op de anders zo zandige wadbodem. Zeegrasvelden dienen als foerageergebied, schuilplaats voor predatie en als kraamkamer voor veel diersoorten en zijn dan ook erg belangrijk voor de biodiversiteit.

Figuur 4: De Waddenzee speelt een belangrijke rol in de Oost Atlantische trekroute en vormt de verbindende schakel tussen de noordelijke toendra's en de tropische kustzones. (Bron: Programma Rijke Waddenzee).

1.2 De Waddenzee en haar omgeving

De Waddenzee staat niet op zichzelf. Het waddenecosysteem heeft sterke verbindingen met de Noordzee en het achterland. Er is uitwisseling van materiaal zoals zand, slib en voedingsstoffen tussen de Noordzee en de Waddenzee en via rivieren vanaf het land. Wadplaten en kwelders veranderen continu door aanvoer van zand en slib via sterke stromingen en golfslag. De Waddenzee is een belangrijk knooppunt in de Oost-Atlantische trekroute (East Atlantic Flyway) en wordt door miljoenen trekvogels bezocht op hun tocht tussen de Arctische toendra's en Nederlandse en West-Afrikaanse wadengebieden (figuur 4). In de Waddenzee verzamelen zich trekvogels uit een enorm broedareal, die zich vervolgens verplaatsen naar zuidelijker gelegen wadengebieden. De Waddenzee is naast een kruispunt van vogeltrekwegen ook een belangrijk concentratiepunt waar vogels foerageren en rusten tijdens de trek. Daarnaast is de Waddenzee een belangrijk doortrekgebied voor vis, zoals harder, spiering op weg naar de paaigebieden in het zoete binnenwater en jonge platvis

die hier de eerste jaren leeft. In feite is de functie van de Waddenzee voor vis gelijk aan die voor trekvogels. Naast een belangrijke flyway is de Waddenzee dus ook een belangrijke schakel in de "swimway". Zoet-zout verbindingen van de Waddenzee met de omgeving zijn beperkt. Vooral de Afsluitdijk vormt een grote barrière en de overgangen van zoet water in het IJsselmeer naar zout water in de Waddenzee zijn abrupt. Een brakke zone ontbreekt, waardoor karakteristieke vissoorten ontbreken en de abrupte overgang een barrière vormt voor trekkende vis.

1.3 Wet en regelgeving Waddenzee

De Waddenzee is een belangrijk natuurgebied in Nederland. Het is het enige natuurgebied in Nederland waar natuurlijke processen vrijwel ongestoord kunnen verlopen.

De Waddenzee is op papier goed beschermd. Het overheidsbeleid staat beschreven in de PKB Derde Nota Waddenzee (2007). De Waddenzee is een Beschermd Natuurmonument en is als geheel aangewezen

als onderdeel van de Ecologische Hoofdstructuur, Kaderrichtlijn Watergebied, Wetland (Ramsar) en Natura 2000 gebied.

In bijlage 1 zijn de doelstellingen voor het Natura 2000 gebied aangegeven. De kernopgave voor het Waddengebied is behoud of herstel van de ruimtelijke samenhang tussen diep water, kreken, geulen, ondiep water, platen, kwelders of schorren, stranden en bijbehorende sedimentatie- en erosieprocessen en behoud van openheid, rust en donkerte. Voor vogels betekent dit voldoende rust en ruimte om te foerageren en voldoende rustige hoogwatervluchtplaatsen op korte afstand van foerageergebieden in het intergetijdengebied. Binnen het Natura 2000 gebied zijn artikel 20 gebieden aangewezen. Deze gebieden zijn gedurende het hele jaar, of een gedeelte van het jaar afgesloten om de rust van vogels en zeehonden te beschermen. Artikel 20 gebieden beslaan in totaal ongeveer 10% van de Waddenzee.

In juni 2009 kreeg de Waddenzee een plek op de Werelderfgoedlijst.

1.4 Beheer en gebruik van de Waddenzee

1.4.1 Beheer

Het beheer van de Waddenzee is complex geregeld. Het ministerie van Financiën is grotendeels eigenaar van het gebied. Delen van de Waddenzee zijn erfpacht gegeven aan terrein beherende organisaties, die deze gebieden beheren. Het overige deel van de Waddenzee wordt beheerd door Rijkswaterstaat, die verantwoordelijk is voor o.a. het baggeren van de

vaargeulen, kust- en oeverbescherming (suppletie) en monitoring van de waterkwaliteit. Het Ministerie van EZ en de provincies zijn verantwoordelijk voor het natuurbeleid en het afgeven van vergunningen. De waddenunit van het Ministerie van EZ voert met vier boten toezicht uit in het Waddengebied. De rekenkamer constateerde in 2013 dat zowel het natuurbeheer als de vergunningverlening ingewikkeld is geregeld: "De vele betrokken actoren en bestuurslagen vormen een onoverzichtelijke kluwen, waaruit een ondoelmatigheid voortvloeit die zowel het beheer van de kwetsbare natuur als de economische bedrijvigheid niet ten goede komt. Daardoor zijn de doelen voor de Waddenzee, behoud en herstel, niet gehaald. De kwaliteit van de Waddenzee is wel behouden gebleven, maar er is geen sprake van herstel".

1.4.2 Gebruik

De Waddenzee wordt op veel verschillende manieren gebruikt, voor recreatie, visserij, winning van delfstoffen en als militair oefenterrein. Met name recreatie en visserij hebben invloed op de natuurwaarden in de westelijke Waddenzee.

Het Waddengebied trekt jaarlijks veel bezoekers. De meeste bezoekers komen voor de eilanden. De Waddenzee (het Wad) wordt jaarlijks door ca. 200.000 bezoekers bezocht. Vooral wadlooptochten en droogvaltochten zijn populair. Daarnaast wordt de Waddenzee ook door veel watersporters bezocht, die het gebied zeilend en varende doorkruisen. Door middel van de erecode voor wadvaarders worden de negatieve

effecten op het Wad beperkt.

Op de Waddenzee wordt nog veel gevestigd. De mechanische kokkelvisserij die veel schade veroorzaakte aan het bodemleven van de Waddenzee is in 2005 beëindigd. Sindsdien vindt kokkelvisserij alleen nog handmatig plaats. Door de provincie Friesland zijn hiervoor 31 vergunningen verleend. Daarnaast wordt op garnalen gevestigd door ongeveer 90 vissers en liggen er mosselkweekpercelen in de Waddenzee. Op kleinere schaal wordt gevestigd op spiering, harder en paling en vindt plaatselijk mechanische pierenwinning plaats. In de oostelijke Waddenzee wordt gas gewonnen en anno 2015 zijn er plannen voor zoutwinning onder de Waddenzee. Natuurmonumenten heeft samen met de Waddenvereniging en Vogelbescherming bezwaar aangetekend tegen de verleende vergunning. Verschillende plaatsen in de Waddenzee worden als militair oefenterrein gebruikt. Bijvoorbeeld de westelijke punt van Vlieland. Zo'n 8000 vliegtuigen per jaar oefenen op de Vliehors.

In het Waddengebied wordt veel onderzoek gedaan naar de aanwezige natuurwaarden, het gebruik van hoogwatervluchtplaatsen (HVP's) en naar de rol van de Waddenzee in de Oost-Atlantische trekroute. Ook worden de effecten van gaswinning en schelpdiervisserij nauwkeurig gevolgd. Inmiddels zijn veel onderzoeksprogramma's speciaal gericht op het herstel van de natuurwaarden. Natuurorganisaties en onderzoeksinstituten bundelen daarbij de krachten om het belang van biobouwers te onderzoeken en deze soorten weer terug te krijgen in de Waddenzee.

1.5 Afname van de natuurwaarden in de Waddenzee

De natuurwaarden van de Waddenzee zijn in de afgelopen eeuw sterk afgenomen als gevolg van het gebruik door de mens. De belangrijkste oorzaken hiervan zijn o.a. de aanleg van de Afsluitdijk, overbevissing en eutrofiering.

Door de aanleg van de Afsluitdijk is het verschil tussen eb en voed met ongeveer een halve meter gestegen. Stroompatronen veranderden met name in de westelijke Waddenzee, die door toegenomen

stromingen een zandiger karakter heeft gekregen dan de oostelijke Waddenzee. De aanleg van de Afsluitdijk was mede oorzaak van het verdwijnen van zeegrasvelden uit de Waddenzee. De aanleg veroorzaakte vertroebeling die, naast een optredende schimmelziekte in de zeegrasvelden, de gezondheid van het zeegras heeft aangetast. De zeegrasvelden vormden een belangrijke schuilplaats voor kleine dieren zoals krabben, garnalen en zeepaardjes, maar waren vooral van belang voor jonge vis. De uitgebreide zeegrasvelden maakten de Waddenzee tot een kraamkamer voor de Noordzee. Zeegras heeft daarnaast een belangrijke rol als biobouwer, door de invang van slib, en zorgde daarmee voor helder water in de Waddenzee.

Door de intensieve visserij in de Waddenzee zijn de populaties van verschillende vissoorten afgenomen, doordat grotere vissoorten eerder gevangen worden dan kleinere vissoorten. Dit heeft niet alleen tot gevolg dat de exemplaren van de verschillende soorten kleiner zijn geworden, ook grotere predatoren zijn hierdoor uit het voedselweb verdwenen. Grote roofvissen, zoals roggen en haaien zijn door overbevissing vrijwel verdwenen.

In de Waddenzee zijn de meeste mossel- en kokkelbanken in de jaren negentig weggevestigd. Dit heeft met name grote gevolgen voor schelpdier etende vogels gehad. Deze zijn in de afgelopen decennia sterk afgenomen. Een aantal schelpdier etende vogels laat op dit moment echter weer een stijgende trend zien.

Hoewel de voedselrijkdom in de Waddenzee (vooral stikstofverbindingen) recent is afgenomen is de Waddenzee nog steeds 2-5 maal zo voedselrijk als in 1930. Er is sprake van een verhoogde productie van algen, waarbij algenbloei zuurstofloosheid van het water kan veroorzaken. Ook de samenstelling van de algenflora wordt hierdoor beïnvloed. Verstoring van vogels en zeezoogdieren vindt plaats door visserij en recreatie. De aanwezigheid van recreanten zorgt voor kortere foerageertijden voor vogels en zoogdieren en kan daarmee energiereserves, overlevings- en voortplantingskansen negatief beïnvloeden. De wadlooptochten vinden plaats bij laagwater, wanneer steltlopers foerageren op het wad. Vooral tijdens opkomend en afgaand tij, als de wadloopgroe-

pen vertrekken of aankomen treedt verstoring op. Juist dan trekken vogels van en naar de HVP's.

Ook klimaatopwarming en bijkomende zeespiegelstijging hebben invloed op de natuurwaarden van de Waddenzee en de beschikbaarheid van schelpdieren. De aantallen krabben en garnalen nemen toe en daarmee de predatiedruk op schelpdieren. De aanwas van schelpdieren wordt kleiner en het voedselaanbod voor trekvogels neemt daarmee af. De zeespiegelstijging zal ook effect hebben op de buitendijkse kwelders, die meer onder druk komen te staan. Exotische soorten kunnen vaak in de Waddenzee voortbestaan door de klimaatverandering. Japanse oesterbanken beslaan inmiddels ca 1000 ha. Ze vormen een goede vestigingsplaats voor mosselen. Naast Japanse Oester zijn Amerikaanse zwaardschede, Japans bessenwier, borstelworm, Amerikaanse ribkwal, blaasjeskrab en penseelkrab in de Waddenzee aanwezig. De effecten van de aanwezigheid van deze soorten op het voedselweb zijn nog niet bekend.

De westelijke Waddenzee wordt langzaam zoeter en de jaarlijkse fluctuaties nemen toe door een toename van de rivierafvoer richting zee. Zoetwaterbellen die tot in de Waddenzee doordringen kunnen plaatselijk sterfte veroorzaken onder zoutwaterorganismen zoals kokkels. Als gevolg van hogere CO2 uitstoot daalt de pH van de Waddenzee, met negatieve gevolgen voor de kalkvormende algen en schelpdieren. De waterkwaliteit is sinds de jaren 50 verslechterd door vertroebeling van het water, Daarnaast zijn

er steeds meer giftige stoffen in het water van de Waddenzee zoals scheepsverf (Tributyltin) en bestrijdingsmiddelen. Deze giftige stoffen hechten aan slib en worden gefilterd door bodemdieren en accumuleren in de voedselketen. Met als gevolg schelpdeformaties, het uitsterven van de wulk en aantasting van het immuunsysteem van zeezoogdieren. Het gebruik van Tributyltin is inmiddels verboden in Europa.

Samenvattend kan vastgesteld worden dat ondanks de wettelijke bescherming als gevolg van het menselijk gebruik het voedselweb in de Waddenzee armer en eenvoudiger is geworden. De aanwezige vissen zijn kleiner geworden en toppredatoren zijn verdwenen. En de belangrijke biobouwers in de Waddenzee, mosselbanken en zeegrasvelden, zijn grotendeels verdwenen. De Waddenzee is zandiger geworden en de hoeveelheid schelpdieren is afgenomen. Sinds het stoppen van de mechanische kokkelvisserij hebben mossel- en kokkelbanken zich plaatselijk hersteld. Broedvogelpopulaties zijn in de afgelopen tien jaar in het algemeen afgenomen, terwijl doortrekkende en overwinterende vogels gemiddeld gelijk zijn gebleven of iets toenamen. Vanwege de relaties van de Waddenzee met andere gebieden kunnen veranderingen in de Waddenzee ook leiden tot afname van soorten elders in Europa en West-Afrika. Uit recent onderzoek blijkt de Waddenzee een zwakke schakel in de flyway. Hoe meer een trekvogel afhankelijk is van de Waddenzee, hoe slechter het met de soort gaat. Vooral vogels die in de Waddenzee broeden, zijn erg kwetsbaar.

2. Ingezoomd op de Vlakte van Kerken

De Vlakte van Kerken ligt in de westelijke Waddenzee ten noord-oosten van het eiland Texel. Het gebied ligt op het punt tussen de kombergingsgebieden het

Eijerlandse gat en het Marsdiep. Natuurmonumenten beheert hier het natuurgebied De Schorren (6680 ha).

Eigendomssituatie

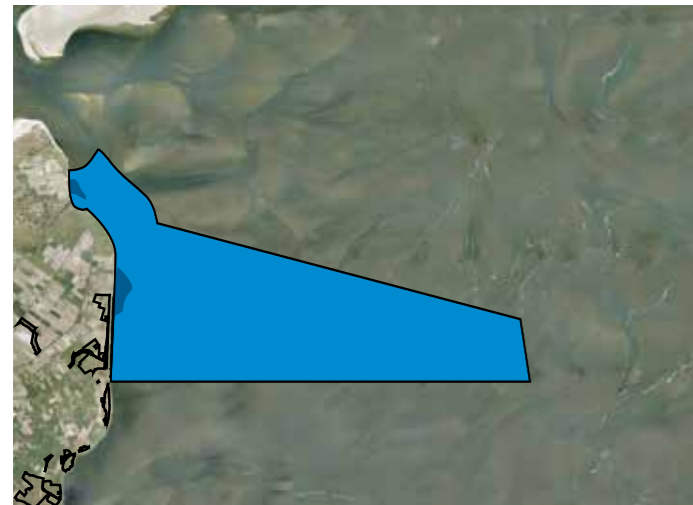
De Schorren is een van de grootste aaneengesloten gebieden die door Natuurmonumenten beheerd worden. Natuurmonumenten is al sinds 1920 betrokken bij het beheer van De Schorren. Het gedeelte langs de Waddenzeedijk (ca 1250 ha) wordt vanaf 1920 gehuurd van het Waterschap Texel en was daarmee het eerste reservaat in de Waddenzee, waar zeehonden tegen de jacht beschermd werden. Dit gedeelte is in augustus 1989 door Natuurmonumenten aangekocht. Het aansluitende deel van De Schorren (ca 5430 ha) wordt vanaf 1970 gehuurd van Dienst der Domeinen. Dit deel is sinds 2005 in erfpacht. De strook van ongeveer 100 meter direct langs de Waddendijk is geen eigendom, maar eigendom van het Hoogheemraadschap Hollands Noorder Kwartier (HHNK).

De Volharding

2.1 Natuurwaarden

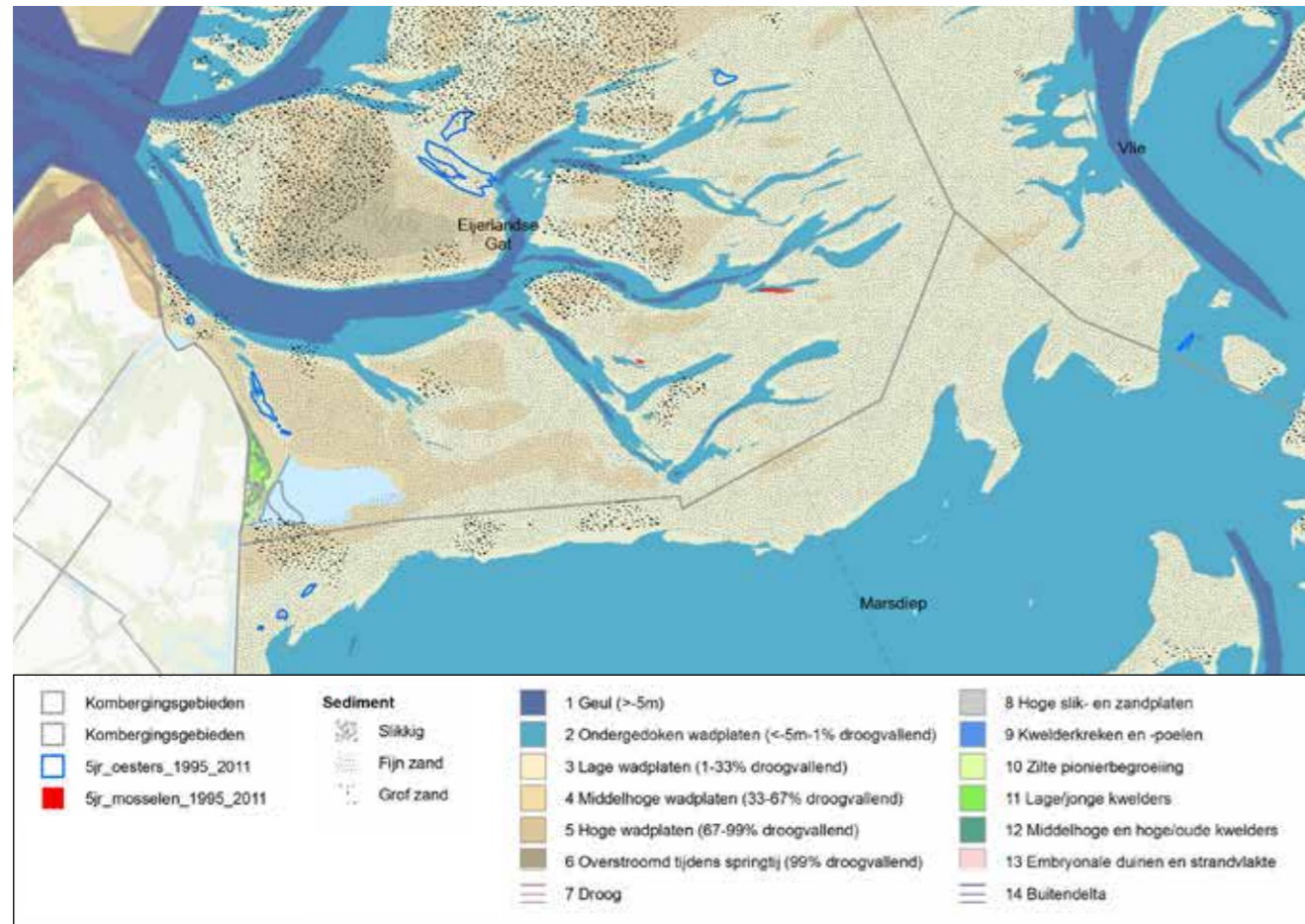
Het gebied de Schorren (Vlakte van Kerken) bestaat uit 2 SNL-beheertypen (figuur 5): 6624 ha Zee en Wad (N01.01) en 56 ha Schor of Kwelder (N09.01).

LEGENDA

Afdeling-Beheertype huidig	
■	N01.01 Zee en Wad
■	N09.01 Schor of kwelder
	Natuurgebieden

Figuur 5: SNL-beheertypen op De Schorren. Het beheertype Schor of kwelder (N09.01) beslaat 56 ha, waarvan 3,5 op de Volharding.

Figuur 6: Op bovenstaande ecotopenkaart is de ligging van de geulen, ondergedoken en droogvallende wadplaten op de Vlakte van Kerken te zien. Blauw omlijnd zijn de oesterbanken (vaak gecombineerd met mosselbanken). (Bron: www.waddennatuurkaart.nl)

Het Wad; pleisterplaats voor trekvogels

Rustplaats voor zeehonden

2.1.1 Zee en Wad

Het beheertype Zee en Wad beslaat litorale, droogvallende wadplaten, sublitorale zandplaten en geulen. Het grootste deel van de Vlakte van Kerken, ongeveer 3700ha, bestaat uit litorale, droogvallende wadplaten. De sublitorale wadplaten beslaan ongeveer 2000 ha en de geulen ongeveer 140 ha (zie figuur 6).

Rijk aan bodemleven

De droogvallende zandplaten op de Vlakte van Kerken en in het Eijerlandse gat zijn zeer rijk aan bodemleven. Vooral de wadplaat De Hengst in het Eijerlandse gat kent een hoge soortenrijkdom met naast wormachtigen ook veel kokkels.

Wormachtigen zoals draadworm, wapenworm en zeeduizendpoot zijn de laatste 10 jaar relatief sterk toegenomen in aantal en biomassa. De aantallen en biomassa van de schelpdieren (kokkels, nonnetjes) zijn daarentegen juist afgenomen als gevolg van mechanische kokkelvisserij. Na de beëindiging van de mechanische kokkelvisserij treedt voorzichtig herstel op en na een goede broedval in 2011 komen weer veel kokkels voor in het gebied. De schelpdieren hebben de winters goed doorstaan, waardoor er nu een hoge biomassa aan meerjarige kokkels aanwezig is. De verjonging is echter sindsdien niet meer zo hoog geweest. Plaatselijk komen nog mosselbanken voor op de Vlakte van Kerken, waarvan de belangrijkste dicht bij de Cockdorp (Japanse oesters met mosselen). De oppervlakte van deze bank lijkt echter af te nemen.

Pleisterplaats voor trekvogels

Net als de hele Waddenzee is de Vlakte van Kerken een belangrijk gebied voor trekvogels. Ieder voor- en najaar strijken er honderdduizenden trekvogels na een lange vlucht neer. Ze rusten en tanken er bij. De Vlakte van Kerken en ook de Hengst zijn dankzij het rijke bodemleven belangrijke foerageerplaatsen. Maar het gebied is ook een van de belangrijkste HVP's in de Westelijke Waddenzee. De HVP's liggen vooral aan de randen van hoge zandplaten op de Vlakte van Kerken, De Hengst en de kwelders van De Schorren. Daarnaast doen ook binnendijkse gebieden op Texel dienst als HVP. De aantallen rustende en foeragerende vogels op de HVP's op en in de omgeving van de Vlakte van Kerken geven een indicatie van het aantal wadvogels dat daadwerkelijk op de Vlakte van Kerken foerageert. Het gaat om duizenden scholeksters, goudplevieren, wulpen, kanoeten, rotganzen en tienduizenden rosse grutto's (zie bijlage 2).

Rustplaats voor zeehonden

De wadplaten langs de geulranden aan de noordkant van de Vlakte van Kerken worden tijdens laagwater als rustplaats gebruikt door grijze en gewone zeehond.

Zoet-zoutverbindingen

Op kleinere schaal zijn er kleine zoet-zout verbindingen in de omgeving van de Vlakte van Kerken aanwezig; bij het gemaal de Krassekeet en bij De Cocksdorp. In brakke gebieden achter de dijk, zoals Utopia, komen zoutminnende soorten voor zoals oa stekelbaarsjes en krabben.

2.1.2 Schor of kwelder

Het beheertype Schor of Kwelder beslaat de kwelder en embryonale duinen zoals die op De Schorren en De Volharding te vinden zijn. Dit beheertype beslaat in totaal ongeveer 80 ha (inclusief het eigendom van het HHNK langs de Waddendijk).

Waardevolle vegetaties

Op de Schorren groeien karakteristieke zoutminnende planten zoals zeekraal, zeeaster, lamsoor, schorrenkruid, schorrenzoutgras en zoutmelde. Zee-alant en Zeebiet zijn voorkomende Rode-lijst soorten. De vegetatie van de Schorren (bijlage 3) laat een duidelijke zonering zien die samenhangt met de hoogteverschillen en de aanwezige krekken. Pioniervegetaties met zeekraal, Engels gras, lamsoor, zee-alsem en klein schorrenkruid (zeekraal-associatie) komen voor langs de wadkant, maar ook in kommen, laagten en langs krekken. Een groot deel van de kwelder wordt ingenomen door deze vegetaties. In het zuidelijke deel komen deze vegetaties zelfs tot aan de voet van de dijk voor. Bijzonder is het voorkomen van Engels lepelblad in deze vegetaties. Wat hoger in de gradiënt domineren middenhoge kweldervegetaties met vooral zeekweek. Langs de dijk en op enkele relatief hoge ruggen zijn op kleine schaal hoge kweldervegetaties aanwezig met soorten als akkerdistel, vlasbekje en gewone hennepnetel. Langs het wad ligt een oeverwal waar veel vloedmerk wordt afgezet, hierop domineren spiesmelde en strandmelde. De Volharding (bijlage 3) bestaat uit een strand waarop primaire duinvorming plaatsvindt en een kwelder. Op het strand komen embryonale duinen met zeepostelein en biestarwegras voor. De kwelder is erg gevarieerd

en laat ook een duidelijke gradiënt zien. Langs de randen en de laagste delen domineren zeekraal en klein schorrenkruid. Wat hoger in de gradiënt zijn lage kwelder vegetaties aanwezig met vooral gewone zoutmelde, lamsoor en zeeaster. Vervolgens is er een zone met middenhoge kweldervegetaties waarin vooral zeekweek en rood zwenkgras domineren. Hoge en brakke kweldervegetaties komen bijna niet voor. Vooral de zuidelijke rand van de droge duinen is op veel plaatsen een goed ontwikkelde overgangsvvegetatie tussen duin en kwelder. Deze vegetatie is gedomineerd door knopig vetmuur (krielparnassia) en mossen zoals duinsterretje. Deze vegetatie met onder andere zeepostelein komt hier goed ontwikkeld voor en is niet algemeen in het Waddengebied.

Een analyse van de 6-jaarlijkse vegetatiekarteringen van Rijkswaterstaat in de afgelopen 25 jaar laat zien dat het begroeide areaal van De Schorren en De Volharding vooral tussen 1985 en 1995 is toegenomen door het ondieper worden van de krekken. De afgelopen 12 jaar zijn de veranderingen niet groot geweest. Het begroeide areaal is vrijwel hetzelfde gebleven en ook de totale oppervlakte pioniervegetatie. Dit is opmerkelijk, veel kweldervegetaties in de Waddenzee veranderen tamelijk snel en verouderen. Ook hier is op de hoge kwelders is wel sprake van enige verrijking met zeekweek, een soort die duidt op veroudering van de kweldervegetatie. De bedekking van zeekweek op De Schorren valt echter mee. Op de lage en middenhoge kwelder is meer diversiteit ontstaan. De uitbreiding van spiesmelde is minder positief en duidt op eutrofiering en verrijking. Ditzelfde geldt voor de vestiging en uitbreiding van akkerdistel op het

zuidelijke deel van de kwelder, dat in het verleden is opgespoten bij de dijkverzwaring bij De Bol. Op de kwelders bij De Volharding is de Engels slijkgrasvegetatie verdwenen uit de pioniervegetaties. Dit is positief omdat Engels slijkgras andere karakteristieke soorten kan verdringen. Op de middenhoge kwelder is meer variatie ontstaan. Hier is zeealsem plaatselijk vegetatievormend geworden, wat heeft geleid tot meer diversiteit en karakteristieke vegetatie. De vestiging van riet duidt op verrijking. Op de strandvlakte bij De Volharding is veel veranderd. Biestarwegras is sterk afgenomen, terwijl helm-, zandhaver- en zeeposteleinvegetaties zich nieuw hebben gevestigd. Er hebben zich embryonale duintjes en droge duinen gevormd. Sinds de laatste kartering in 2011 is er veel afslag geweest. De verrijkte zone is verdwenen, net als de embryonale duintjes, de pre-pionierzone van de kwelder en de schelpenbanken.

Karakteristieke broedvogels

Naast de grote waarde van De Vlakte van Kerken voor trekvogels zijn De Schorren en De Volharding voor broedende kustvogels van belang. Sinds 1933 worden de aantallen grote sterns op De Schorren bijgehouden. In het verleden ging het om hoge aantallen, tot wel 500 paar in 1954. Daarna namen de aantallen af, waarschijnlijk door giftige stoffen in het milieu. In de jaren zeventig trad herstel op met in 1991 nog 750 paar. In de jaren daarna is de grote stern als broedvogel verdwenen. In 2005 en 2006 broedden voor het laatst nog 2 paartjes op De Schorren. Sinds 2014 broedt meer dan 6000 paar grote sterns op het binnendijks gelegen Utopia. Dit is een belangrijk deel van de Nederlandse populatie.

Vanaf 1991 zijn er alle soorten jaarlijks geteld (bijlage 4). Sinds 1991 hebben in totaal 33 soorten op De Schorren gebroed. De aantallen lepelaar, velduil, veldleeuwerik, kleine mantelmeeuw, eidereend en grauwe gans nemen toe. Tien soorten, waaronder grote stern, noordse stern, visdief en stormmeeuw zijn inmiddels verdwenen. De scholekster gaat als broedvogel sterk achteruit. Ook landelijk gezien heeft deze soort het erg moeilijk. De toename van zilverbmeeuw zou een belangrijke oorzaak kunnen zijn van de afname van andere soorten door predatie op kuikens en eieren en verstoring. Vrijwel alle sterns (grote stern, visdief, noordse stern) en kokmeeuw zijn hierdoor vermoedelijk verdwenen. Maar ook verrijking van De Schorren heeft voor een afname van de sterns gezorgd, die een open broedgebied prefereren waar ze predatoren aan kunnen zien komen. Visdief, noordse stern, grote stern en kokmeeuw broeden nu binnendijks op het Wagejot en Utopia. De aangelegde zand- en schelpenstrandjes bieden hier een ideale broedomgeving.

Broeden op de Schorren is niet zonder gevaar. Door storm en hoogwater kunnen de kwelders in het broedseizoen overstroomd. Door de klimaatverandering lijkt dit de laatste jaren vaker voor te komen dan in het verleden. Door stormvloed in 2011 spoelden alle nesten van broedende vogels als lepelaar, zilverbmeeuw, scholekster, tureluur, graspieper, eidereend etc weg. Maar er is geen sprake van predatie door de vos. Deze komt op Texel niet voor.

Op De Volharding werden in de periode 1991 t/m 2013 16 soorten broedvogels waargenomen, waarvan de broedende dwergsterns met 35 paar in 2013 het meest bijzonder zijn (bijlage 5). Ook hier worden nesten echter regelmatig weggespoeld bij extreem hoog water.

Middelhoge kwelder met zeekweek en geulen

Pioniervegetatie met zeekraal

Lepelaar

Kanoetstrandloper

Belangrijke hoogwatervluchtplaats

De Schorren en De Volharding vervullen ook een belangrijke functie als HVP. In het najaar en voorjaar komen de grootste aantallen wadvogels voor: scholekster, rosse grutto, wulp, kanoet, tureluur, bonte strandloper, kok- en stormmeeuw. Daarnaast komen kleinere aantallen zilverplevieren, bontbekplevieren, groenpootruiters, zwarte ruiters en kluten voor. Rotganzen en smienten foerageren ook vooral op de kwelders en graslanden.

Overige fauna

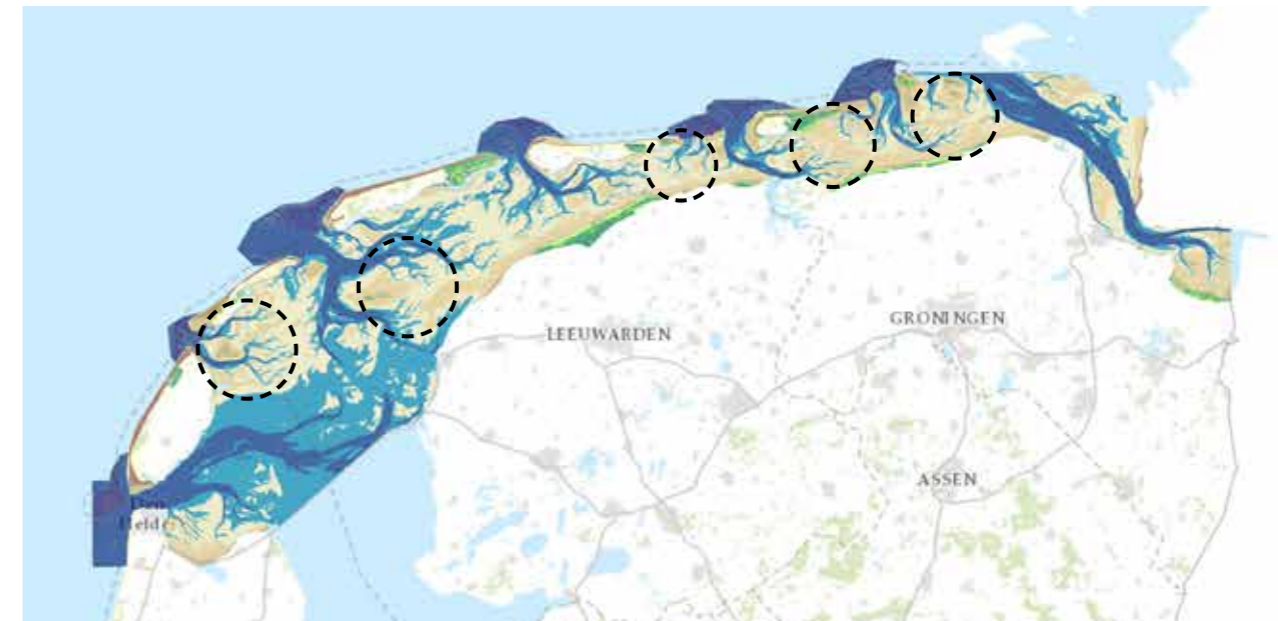
Hoewel kweldervegetaties niet rijk zijn aan plantensoorten, komt er over het algemeen een bijzonder rijke insectenfauna voor, die specifiek gebonden is aan kweldervegetaties. Over het voorkomen van deze soorten is echter weinig bekend. In ieder geval komt de karakteristieke en zeldzame Schorzijdebij voor. Op De Schorren komt bovendien de Noordse woelmuis voor.

2.1.3 Waarde van Vlakte van Kerken binnen de Waddenzee

De Vlakte van Kerken ligt in de westelijke Waddenzee. De westelijke Waddenzee is duidelijk anders dan de oostelijke Waddenzee. De invloed van de aanleg van de Afsluitdijk heeft vooral veel invloed gehad op de westelijke Waddenzee, deze is zoeter geworden en door veranderende stromingen ook zandiger. In de slibrijkere oostelijke Waddenzee, waar in verhouding meer litorale wadplaten voorkomen dan in de Westelijke Waddenzee, komen meer kokkels voor en sinds enkele jaren ook weer meer mossels. De hoeveelheden schelpdieretende vogels in de Oostelijke Waddenzee zijn daarmee groter. De Vlakte van Kerken ligt op het Wantij tussen de kombergingsgebieden Marsdiep en Eijerlandse gat. Het Marsdiep bestaat voor tachtig procent uit water, het overige deel wordt gevormd door droogvallende wadplaten. De Afsluitdijk sneed

Ingezoomd op de Vlakte van Kerken

Figuur 7: De kaart met ecologische toplocaties in de Waddenzee laat duidelijk het belang van de Vlakte van Kerken zien. Binnen de westelijke Waddenzee is dit het gebied dat het rijkst is aan bodemleven en daarmee een belangrijk foerageergebied is voor duizenden trekvogels. (Bron: Ecotopen- en kansrijkdomkaart van de Nederlandse Waddenzee, Waddensleutels)

in 1932 het kombergingsgebied doormidden. De dijk veroorzaakte een ecologische catastrofe. Het areaal schelpdierbanken, zeegras en kwelders in het kombergingsgebied is bijzonder laag. Het kombergingsgebied is nog steeds aan het verzanden en wordt relatief intensief gebruikt door visserij en mosselpercelen. Het Eijerlandse gat is een afwijkend kombergingsgebied in de Waddenzee, omdat de verbinding met het vaste land ontbreekt. De ondergrond is zandig met weinig slib en er heerst een sterke dynamiek en het areaal schelpdierbanken is laag. Toch liggen er grote natuurkansen, vooral omdat de gebruiksdruk laag is.

Binnen de westelijke Waddenzee is De Vlakte van Kerken een belangrijk gebied. Samen met het Balgzand en de Hengst is het een van de grootste litorale, droogvallende wadplaten in dit deel. De Vlakte van Kerken vormt samen met het Eijerlandse gat een van de vijf toplocaties voor bodemdieren in de Waddenzee, en de enige in de westelijke Waddenzee (zie figuur 7). Daarnaast is de Vlakte van Kerken, samen met de Hengst en de aangrenzende kust een zeer belangrijke hoogwatervluchtplaats in dit deel van de Waddenzee. De Vlakte van Kerken is een vrij compleet systeem binnen de Waddenzee, waar natuurlijke processen

Ingezoomd op de Vlakte van Kerken

hun gang kunnen gaan. In het gebied bevinden zich lage duinen, kweldervegetaties, droogvallende platen, slenken en diepe geulen. Vrijwel alle planten en dieren, die kenmerkend zijn voor deze biotopen, komen voor. Maar ook op de Vlakte van Kerken is er, net als in de rest van de Waddenzee, sprake van sterke achteruitgang van de natuurwaarden als gevolg van menselijk gebruik. Het voedselweb is ook hier verstoord en de belangrijkste biobouwers, zeegras en mosselbanken, ontbreken bijna helemaal.

2.2 Cultuurhistorische waarde

De Waddenzee is een van de laatste natuurlijke gebieden in ons land. Maar er is wel degelijk invloed van de mens op het gebied. Langs de randen van het wad is er een continue strijd geweest tussen de mens en het water.

In 1629 was Eijerland een eilandje ten noorden van Texel. Door aanleg van een stuifdijk werd dit eilandje met Texel verbonden. In de volgende twee eeuwen ontstond ten oosten van die stuifdijk een kwelder, het Buitenveld. Deze kwelder werd later ingepolderd als polder Eijerland, die in 1835 werd drooggelegd. In 1846 werd nog een deel van de kwelder ingepolderd

Figuur 8: Het noordelijke deel van Texel rond 1850 (Bron: Grote historische atlas van Nederland 1:50.000 : 1 West- Nederland 1839-1859).

als polder de Eendracht en polder de Volharding. De huidige Schorren liggen ten oosten van de polder de Eendracht.

Polder de Volharding is in 1926 weggeslagen door verplaatsing van de getijdegeul aan de noordkant van Texel. Het buitendijkse gebied De Volharding bestaat uit de restanten van deze polder.

De naam Schorren is voor Noord-Nederland een atypische benaming voor een kweldergebied. Deze naam wordt vooral gebruikt in Zuid-Nederland waar de kwelders schor of gors worden genoemd. Vermoedelijk is de naam van het natuurgebied afkomstig van een groot aantal Zeeuwse arbeiders die op Texel aanwezig waren tijdens de aanleg van de polder Eijerland.

De Waddenzeedijk is in 1981 op deltahoogte gebracht. De groene dijk (grasdijk) langs De Schorren werd toen vervangen door een asfaltdijk. Langs De Schorren is het tracé van de dijk niet gewijzigd. Op andere plaatsen kwamen stukjes grond tussen de oude en nieuwe dijk te liggen, waardoor nieuwe natuurgebiedjes ontstonden met brakke kwelplasjes (o.a. Ottersaat en Wagejot).

Een belangrijke cultuurhistorische waarde van de Vlakte van Kerken ligt verder terug in de geschiedenis. Texel speelde een belangrijke rol in het VOC.

De rede van Texel was al in de vijftiende eeuw een begrip. Schepen die vanuit plaatsen aan de Zuiderzee vertrokken, gingen op de Rede van Texel voor anker om bij gunstige wind uit te varen. Wachtend op lading, bemanning en een gunstige oosten- of noordoosten wind lagen zij weken- en soms maandenlang voor anker. Vooral in de zeventiende en achttiende eeuw was het een drukte van belang op de Rede van Texel. De Rede van Texel besloeg in feite het hele gebied van Den Helder tot het zuidwesten van Terschelling. Texel was wel het centrale punt en het dorp Oudeschild vervulde een spilfunctie. In de loop van de tijd zijn zo'n 1000 schepen vergaan in het gebied. Sinds de jaren '80 van de 20ste eeuw zijn in het gebied meerdere wrakken gevonden en onderzocht door sportduikers en overheidsinstanties. Sommige van deze scheepswrakken zijn beschermd in het kader van verschillende Europese projecten. De Waddenzee heeft zich daardoor ontwikkeld tot een uniek archeologisch gebied met honderden grote en kleine scheepswrakken vanaf circa 1500 tot heden. Binnen de eigendommen van Natuurmonumenten liggen waarschijnlijk ook een aantal historische scheepswrakken, er zijn verschillende meldingen bekend. Vooral aan de noordwest zijde is de verwachting vanuit historisch perspectief het hoogst. Dit gebied is aan het verzanden en de mogelijke wrakken liggen tot nu toe dan ook veilig onder het zand.

2.3 Recreatieve waarde

De recreatieve waarde van het Waddegebied is hoog. Jaarlijks komen er bijvoorbeeld 800.000 bezoekers naar Texel. Relatief weinig bezoekers komen specifiek voor de Waddenzee, dit zijn er jaarlijks ongeveer 200.000, die vooral komen voor wadloop- en droogvaltochten.

De Vlakte van Kerken met de kweldergebieden De Schorren en De Volharding vormt samen met het binnendijks gelegen gebieden Utopia en De Bol een belangrijke schakel in de aantrekkelijke "vogelboulevard", een fietsroute langs de oostkust van het eiland. In het zomerseizoen fietsen dagelijks honderden mensen langs deze wadkust. Hoewel het fietspad ter hoogte van de Schorren aan de binnenzijde

van de dijk loopt om verstoring van broedende en pleisterende vogels te voorkomen, is de Schorren bij de oversteek van de dijk goed te overzien en zijn er informatiepanelen geplaatst. Ook Utopia, het binnendijkse vogelgebied, is goed te overzien vanaf de fietsroute. De oversteek van het fietspad over de dijk, van buitendijks naar binnendijks, is met name aan de zuidkant van De Schorren voor veel fietsers onduidelijk en roept vaak vragen op, Sinds 2015 staat in het zomerseizoen een wadwachtershut op de dijk bij De Schorren. Vrijwillige wadwachters treden op als gastheer, geven informatie over het gebied en laten voorbijgangers met verrekijkers en een telescoop genieten van de vogelrijkdom. Zeker 10.000 voorbijgangers maakten hiervan gebruik.

Veel mensen genieten bij de wadwachtershut van het uitzicht over De Schorren en Utopia.

Daarnaast organiseert Natuurmonumenten al sinds jaar en dag excursies op De Schorren, jaarlijks ongeveer 50, met in totaal tussen de 400 - 600 deelnemers per jaar. De Schorren zelf zijn niet vrij toegankelijk. De Volharding is wel deels vrij toegankelijk. Er loopt een paadje over de kwelder en door het duingebied dat vooral veel door omwonenden wordt gebruikt.

Wekelijks genieten bezoekers van een excursie op De Schorren

Op de Vlakte van Kerken zijn 2 artikel 20 gebieden aangewezen, die het hele jaar niet toegankelijk zijn in verband met rustende vogels. De Vlakte van Kerken is verder vrij toegankelijk voor boten die op de Waddenzee varen. Het gebied is geen belangrijk droogvalgebied en er vallen hier zelden boten droog, waardoor het een rustig gebied is met weinig verstoring.

Waardering van het gebied

In 2015 werd door de wadwachters aan de voorbijgangers gevraagd hoe ze het gebied waarden. Honderdachtentertig mensen vulden een enquête met 6 vragen in. De meesten daarvan wonen niet op Texel. Ze komen één of meerdere keren per jaar langs de Schorren en de Vlakte van Kerken. Het gebied kreeg gemiddeld een 8,7 als waardering. Fietsen, naar de vogels kijken en wandelen doen de bezoekers het meest. Wanneer men mag kiezen wil men het liefste een vogelkijkhut bij de Schorren. Op nummer twee staat een telescoop op de dijk en op nummer drie het fietspad verleggen langs buitenkant van de dijk. Een aantal mensen snapt ook dat dit leidt tot verstoring voor de rustende en broedende vogels en willen het daarom niet. Er is tevredenheid over hoe het gebied nu is, maar desgevraagd komen mensen met veel ideeën voor het verbeteren van de natuurbeleving. Deze zijn constructief en veelzijdig, zoals rekening houden met het licht van de zon bij het plaatsen van kijk-schermen, paden laten wegzinken in de dijk of het aanbieden van arrangementen in samenwerking met derden.

Op de Vlakte van Kerken worden wadlooptochten georganiseerd door Ecomare, De Waddenvereniging en Smakelijk & meer. Er zijn 2 startpunten op de Waddendijk (Krassekeet en de bliksemschicht). Jaarlijks worden door Ecomare ongeveer 400 wadlooptochten georganiseerd waaraan bijna 8000 mensen deelnemen. Sinds 2014 organiseert Natuurmonumenten in samenwerking met garnalenvissers droogvaltochten op het wad. Vanaf Oudeschild vaart de boot naar het Balgzand waar de deelnemers onder begeleiding van een gids een uur op de wadplaat doorbrengen. In 2014 waren er in totaal ongeveer 12.000 deelnemers bij de wadtochten.

Over de Vlakte van Kerken loop een vaargeul. Deze vaargeul is deel van de route van het jaarlijkse Rondje Texel; een zeilrace voor catamarans rond Texel.

2.4 Economische waarde

De Waddenzee vertegenwoordigt ook een belangrijke economische waarde, voor bijvoorbeeld recreatied ondernemers en vissers. Ook op de Vlakte van Kerken wordt nog op verschillende manieren gevestigd. Binnen de eigendommen van Natuurmonumenten gebeurt dit niet, maar op de hectares in erfpacht kan dit wel. Vergunningen voor visserij worden afgegeven door de Rijksoverheid (Ministerie van Economische Zaken). Vergunningen in het kader van de NB-wet worden verleend door het ministerie van EZ (mechanische visserij) en de Provincie Friesland (handmatige visserij). Door middel van stand want wordt op harder gevestigd. Af en toe wordt dit helaas ook binnen het artikel 20 gebied waargenomen. Hierdoor wordt de rust in dit gebied verstoord. Garnalenvisserij vindt vooral plaats in de geulen op de Vlakte van Kerken en langs de Volharding. Het vissen gebeurt met een garnalenkor en ook steeds meer door middel van puls-visserij. Op de Vlakte van Kerken wordt nog op 2 locaties mechanisch pieren gestoken door een pachter (Zeeaashandel Arenicola). De mechanische winning van wadpieten veroorzaakt veel schade omdat de bodem een halve meter diep wordt opgegraven, waarbij het sediment wordt omgewoeld. Jaarlijks wordt ongeveer 27 ha omgespit. De totale oppervlakte wingebed beslaat 1500 ha, waarvan na aftrek van geulen ongeveer 1200 ha overblijft.

Daarnaast mag iedereen in het vrij toegankelijke gebied maximaal 10 kilo schelpdieren (Japanse oesters) meenemen, maar dit gebeurt vrijwel niet.

2.5 Het gevoerde beheer door Natuurmonumenten

2.5.1 Natuurbeheer

Natuurmonumenten beheert De Schorren al sinds de jaren twintig van de vorige eeuw. Het beheer van het

gebied beperkte zich in dit natuurlijke gebied tot een minimum en bestond voornamelijk uit het beperken van de afslag van de kwelders, die optrad na de aanleg van de Afsluitdijk in 1932. De broedplaats van grote stern en noordse stern dreigde hiermee verloren te gaan. In het zuidelijke deel van de Schorren werd daarom in 1978 ca 7 ha wad opgespoten met 100.000 m² zand en klei dat vrijkwam bij de dijkverzwaring bij De Bol. Om het slib niet te ver weg te laten lopen werd een stenendam aangelegd. Door deze opspuiting is het begin van de geul naar het zuiden afgedamd en is de ontwatering naar de kwelder gewijzigd. Het water heeft inmiddels een aantal nieuwe geulen langs het opgespoten stuk kwelder gemaakt. De geul tussen de dijk en het opgespoten deel is in 1981 met behulp van een kraan doorgestoken naar een grote natblijvende plek. Daarnaast werd begin jaren tachtig in overleg met RWS een 30-tal strekdammen (palen met wilgenbossen ertussen) aangelegd om de afslag te voorkomen. De langste strekdammen zijn plaatselijk bijna 120 meter lang. Onderhoud aan de strekdammen vond incidenteel plaats. Tijdens de kwaliteitstoets in 2006 werd geconstateerd dat het onderhoud niet voldoende was, sindsdien is dit onderhoud structureel opgepakt en wordt jaarlijks een kwart van de strekdammen vernieuwd met wilgentenen. Door afslag sluiten de strekdammen inmiddels niet overal meer aan op de kwelder. Afslag lijkt nog steeds in beperkte mate plaats te vinden, vooral langs de noord en zuidkant. Ook op de Volharding is sprake van afslag van de gevormde embryonale duintjes en spoelen regelmatig stukken weg. De aangelegde dijk bij de vuurtoren op Texel, maar ook de aanpassing van de Hondsbosche zeewering hebben hier waarschijnlijk invloed op doordat stromen en geulen zich verplaatsen. Op De Schorren zelf werden in de jaren 70 af en toe staken van de strandmelde gemaaid en afgevoerd om de broedplaats van de grote stern geschikt te houden. Voor de dijkverzwaring in 1981 werden De Schorren bovendien af en toe meebegraasd door de schapen op de dijk. Nadat de groene dijk was vervangen door een asfaltdijk, zijn De Schorren niet meer begraasd. Rond 2008 zijn in twee achtereenvolgende jaren op de hoge kop plaatselijk delen gemaaid. Doel hiervan was de verruiging van de broedplaats van grote sterns tegen te gaan en daarmee ook de achteruitgang van Engels gras tegen te gaan. Het effect van deze maaibeurten

Natuurmonumenten onderhoudt de strekdammen bij De Schorren om afslag van de kwelder te voorkomen.

was marginaal. De grote stern is in ieder geval niet teruggekeerd als broedvogel na deze maatregel. In 2010 is een dam geplaatst in de doorlopende kreek op De Schorren. Hierdoor zouden lage delen op de Kwelder beter ontwateren en zou het zuidelijke deel van de kreek minder snel dichtslibben. Ook zijn toen de krekken "gesleept" met een blok, om de afwatering weer op gang te brengen. De dam is inmiddels vervallen en lijkt niet het gewenste effect te hebben, de zuidelijke kreek is toch dichtgeslibd en afvoer van water lijkt plaats te vinden via de noordelijke kreek en wordt nu eerder belemmerd door de dam. Ondanks het feit dat er relatief weinig beheer is uitgevoerd op de kwelder, is de ontwikkeling van de vegetatie goed. Veroudering van de vegetatie treedt weliswaar op, maar dit gaat in een langzaam tempo.

2.5.2 Recreatie en toezicht

Bij De Schorren zijn aan de noord- en zuidzijde informatie-panelen geplaatst met informatie over het

gebied en bij zowel De Schorren als de Volharding is terreinbeoordeling geplaatst onder aan de dijk. Op de grens van de artikel 20 gebieden worden jaarlijks borden geplaatst om aan te geven dat het gebied niet toegankelijk is. De broedplaats van de dwergsterns op De Volharding wordt gedurende het hele jaar afgesloten door middel van een touw, toch vindt er verstoring plaats door de wandelaars, vaak met loslopende honden. Sinds 2015 staat van april tot en met augustus de wadwachtershut van Natuurmonumenten bij de Schorren. De vrijwillige wadwachters treden op als gastheer en geven ze informatie over het gebied aan de duizenden voorbijgangers. Daarnaast houden ze toezicht op de Schorren en Utopia. Het toezicht op het water vindt plaats door de Waddenunit. Jaarlijks wordt zwerfvuil van de Schorren verwijderd met vrijwilligers. In Ecomare is informatie over Natuurmonumenten en de gebieden op Texel te vinden in de vorm van terreinfolders.

2.6 Beheer door derden

Het Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier (HHNK) bezit een strook van de kwelder van ca. 100 meter parallel aan de dijk en voert hier in principe het beheer. Dit beheer beperkt zich tot maatregelen om de afwatering van de zeedijk te waarborgen. Zo werd in de herfst 2013 de sloot aan de teen van de dijk bij zowel De Schorren als De Volharding geschoond. Het slootmateriaal werd op de kwelders achtergelaten. Dit heeft plaatselijk tot verruiging geleid.

Rijkswaterstaat is verantwoordelijk voor het onderhoud aan vaarroutes. Door de Vlakte van Kerken lopen een paar betonde vaarroutes. Vanwege natuurlijke verplaatsing van geulen moeten de markeringen van vaarroutes worden onderhouden/verlegd. Dit gebeurt minimaal 1 keer per jaar. Dichtgeslibde vaargeulen worden gebaggerd om deze op voldoende diepte te houden, maar dit gebeurt op de Vlakte van Kerken vrijwel niet.

Strandkrab

3. Kansen op herstel

Door een toename in menselijk gebruik staat het ecologisch functioneren van de Waddenzee sterk onder druk. De laatste tientallen jaren is er dan ook veel biodiversiteit verloren gegaan. Zeegrasvelden zijn verdwenen en droogvallende mosselbanken keren maar langzaam terug na een lange tijd van afwezigheid. De meeste toppredatoren zoals roggen, haaien en tuimelaars zijn uit het systeem verdwenen en de wadbodems worden verstoord door visserij, zand- en schelpdierwinning en baggeractiviteiten.

Behoud en herstel van de biodiversiteit en natuurwaarden is echter een belangrijke prioriteit geworden in het beheer van de Waddenzee. Vroeger werd het beheer vooral gevoerd vanuit belangen van scheepvaart, visserij, kustverdediging en recreatie. Nu is het belang van de natuur voorop komen te staan in het beleid en de publieke opinie. De huidige doelstelling is dan ook dat de Waddenzee weer een ecologisch gezonde zee moet worden met een goede waterkwaliteit, uitgestrekte schelpdierbanken en zeegrasvelden en een compleet voedselweb.

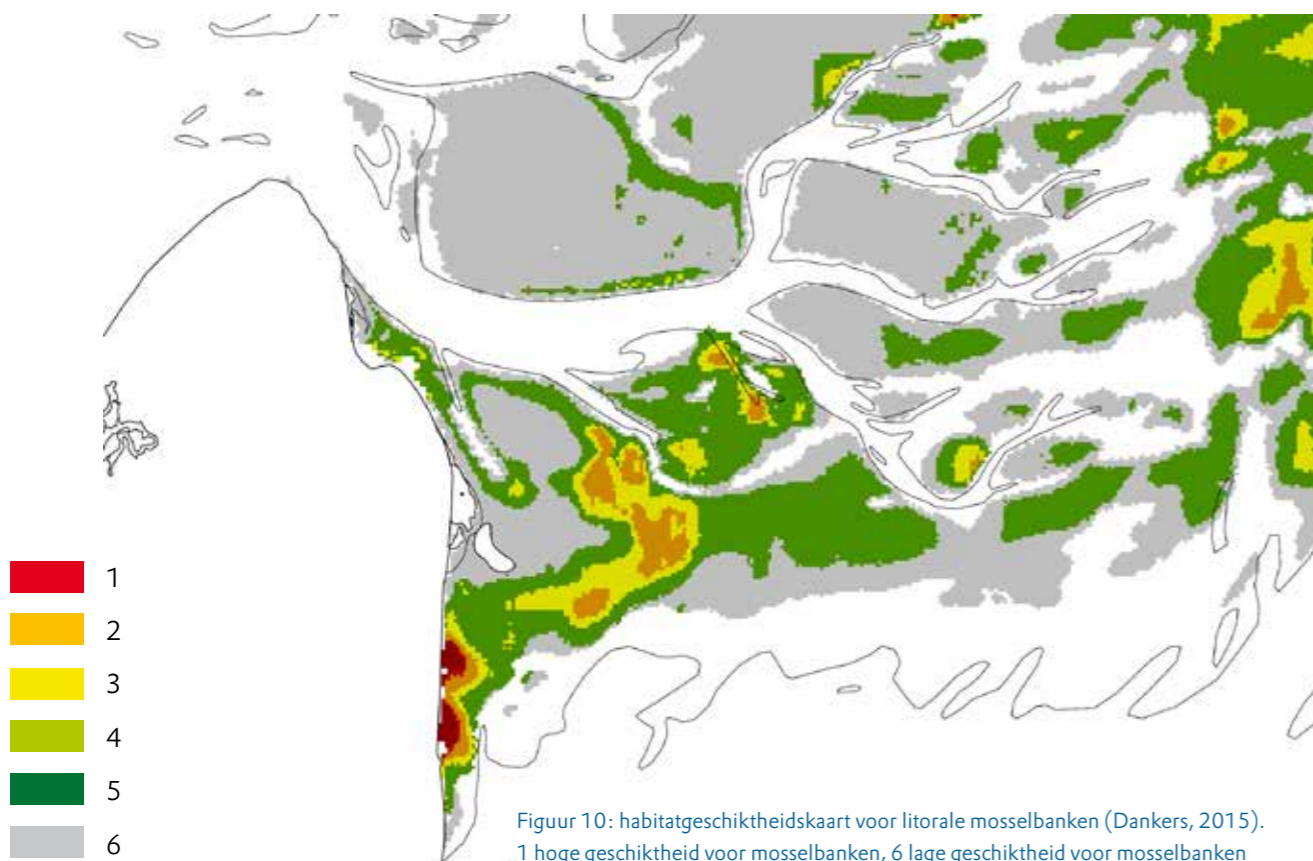
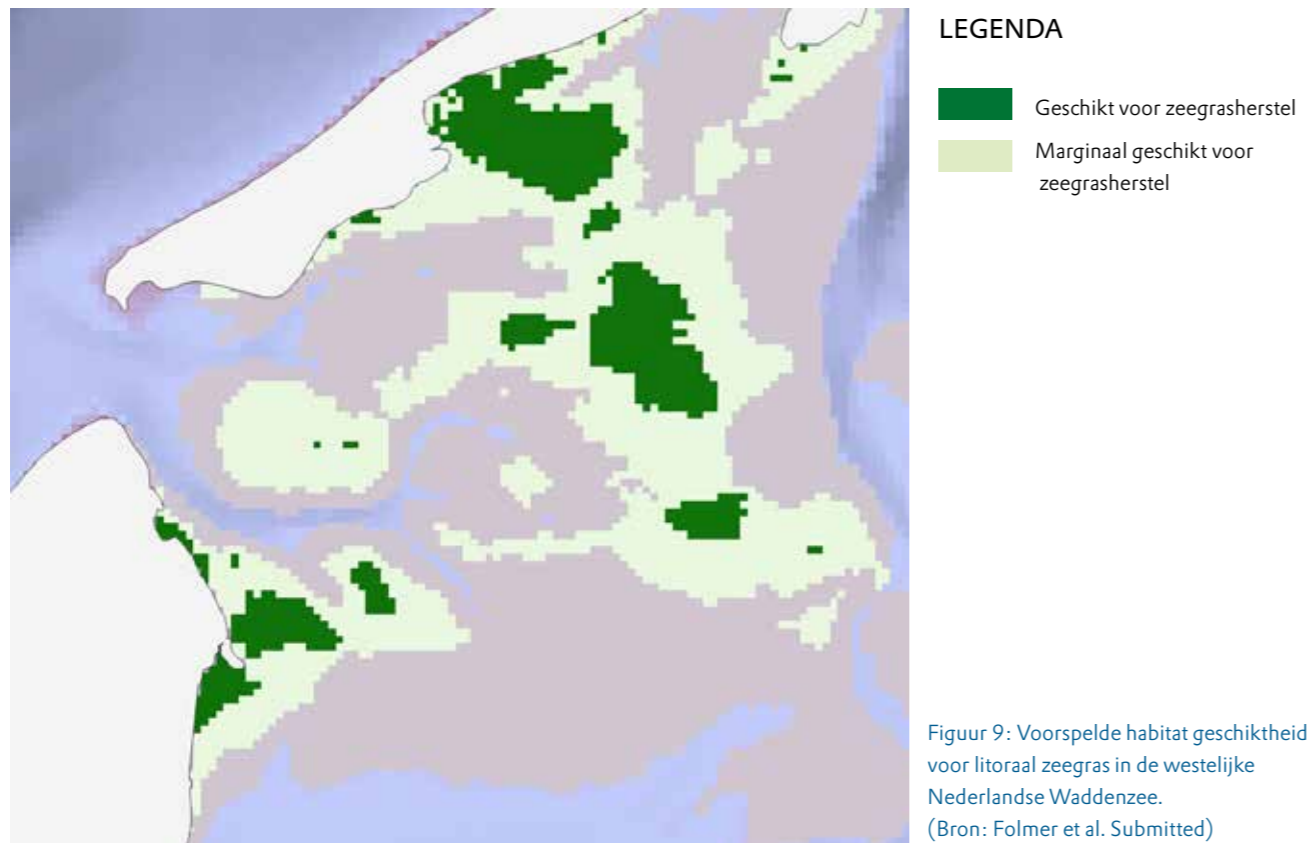
Er is een uitgebreid herstelprogramma gestart (Programma Rijke Waddenzee). Er wordt onderzoek gedaan naar de huidige waarden van de Waddenzee en de mogelijkheden tot herstel. En in het Waddenfonds is geld beschikbaar voor de uitvoer van herstel- en natuurontwikkelingsprojecten in de Waddenzee. De belangrijkste ontwikkelingen die een positief effect kunnen hebben op de ontwikkelingen van de natuurwaarden van de Vlakte van Kerken en de herstelmogelijkheden worden hieronder besproken.

Zeegras zaaien in de Waddenzee

Zeegrasherstel

De Waddenvereniging heeft in samenwerking met Rijkswaterstaat in 2011 en 2012 in een grootschalig en innovatief herstelproject zaad van zeegras met behulp van nieuwe zaaimethoden gezaaid. De resultaten hiervan gaven aanleiding om ervan uit te gaan dat er een werkwijze is gevonden die duurzaam herstel mogelijk maakt. Het zaad sloeg aan en zeegras kwam op, het bloeide en vormde zaad. In 2014 heeft Natuurmonumenten in samenwerking met de Waddenvereniging en de Radboud Universiteit Nijmegen een vervolg uit op deze pilot uitgevoerd, waarbij ook op de Vlakte van Kerken, zeegras is uitgezaaid op ca 3 ha. Daarbij werd bovendien gekeken of zeegras ook teruggebracht kan worden op een sublitorale, ondergedoken wadplaat. Permanent onderwatergroeïende zeegrasvelden zijn anders dan litorale zeegrasvelden meerjarig en daarmee minder afhankelijk van de kwaliteit van het zaad van 1 jaar. De resultaten van de proef waren wisselend,

bij Schiermonnikoog werden ruim duizend planten zeegras geteld aan het eind van het seizoen, bij de Vlakte van Kerken werden vrijwel geen planten gevonden. De habitatgeschiktheidskaart laat echter zien dat de Vlakte van Kerken in principe geschikt zou zijn voor zeegrasherstel. Er wordt aangegeven dat ten oosten van Texel op de Vlakte van Kerken een redelijk groot gebied geschikt lijkt te zijn voor zeegrasherstel. Ook in het verleden heeft hier dicht tegen het eiland zeegras gestaan. In 2015 is een nieuwe proef gestart met verschillende opstellingen met zeegras op de Vlakte van Kerken. In 2014 werd voor het eerst sinds tijden weer een kortsnuitzeepaardje waargenomen in de Waddenzee. Zeepaardjes zijn sterk afhankelijk van zeegrasvelden.

Herstel van mosselbanken

Binnen het project Waddensleutels is een proef uitgevoerd met het herstellen van mosselbanken. Op 3 locaties in de oostelijke Waddenzee zijn proeven uitgevoerd met uitzaai van mossels op kokosmatten en in mosselkratten. Daarnaast is in de Westelijke Waddenzee door het project Mosselwad een grootschalige proef uitgevoerd. De proeven hebben helaas niet tot duurzaam vestigen van mosselen geleid. Inmiddels zijn er vanuit het project aanbevelingen voor beleid en beheer gedaan. Zo is er een habitatgeschiktheidskaart opgeleverd waaruit duidelijk wordt waar geschikte omstandigheden aanwezig zijn om eventueel mosselbanken aan te leggen en worden aanbevelingen gedaan over de beste methode om de mosselbanken aan te leggen. Ook op de Vlakte van Kerken zijn potentieel geschikte habitats aanwezig (zie figuur 10). Daarnaast wordt aangegeven dat het belangrijk is bestaande mosselbanken te herstellen en goed te beschermen.

Kwelderherstel

De oppervlakte kwelders in het Waddengebied staat onder druk. Op veel plaatsen is sprake van afslag, terwijl er op natuurlijke wijze geen kwelders bijkomen. Op verschillende manieren wordt gewerkt aan behoud en ontwikkeling van kwelders. Zo zijn de kwelders ter hoogte van het Balgzand in 2010 hersteld door middel van de aanleg van een kleidijk, die beschermd wordt met rijshouten dammen en in het noorden van Friesland zijn zomerpolders weer verkwelderd. In het kader van compensatiemaatregelen voor de versterking van

de Hondsbossche zeewering heeft het Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier onderzoek gedaan naar mogelijke uitbreiding van De Schorren. Daarbij werd gedacht aan de aanleg van een kwelderdam, waardoor slib kan bezinken tussen de kwelderdam en de huidige Schorren. De kwelderdam kan bovendien dienst doen als foerageermogelijkheid voor scholeksters en steenlopers. Een eerste verkenning (Arcadis, 2013) gaf aan dat er zowel ten noorden als ten zuiden van De Schorren goede mogelijkheden liggen voor aangroei mogelijkheden van kweldervegetaties. De locatie ten zuiden van de Schorren lijkt daarbij het meest geschikt. Op dit moment loopt ook een onderzoek naar de aangroei mogelijkheden de kwelder met behulp van biokratjes.

Herstel zoet-zout verbindingen

De Waddenvereniging lanceerde samen met It Fryske Gea en Stichting het Blauwe Hart plannen voor een vismigratierivier tussen de Waddenzee en het IJsselmeer. Door middel van een 6 kilometer lange slingerende vismigratierivier wordt de barrière van de Afsluitdijk passeerbaar voor verschillende trekvis. Uitvoering van de vismigratie rivier is inmiddels opgenomen in de plannen voor de aanpassing van de Afsluitdijk. De uitvoering is gepland in 2016-2017.

Eenduidig beheer van de Waddenzee

Naar aanleiding van het rapport van de Algemene Rekenkamer (2013) over het beheer van het Waddengebied, waarin er een bestuurlijke spaghetti werd geconstateerd is er meer aandacht voor een eenduidig beheer van de Waddenzee. De beheerraad Waddengebied presenteerde op verzoek van de Staatssecretaris in mei 2014 de Samenwerkingsagenda beheer Waddenzee.

Hierin wordt aangegeven dat beheerders beter willen gaan samenwerken op een achttal thema's waaronder fysiek beheer, herstel en ontwikkeling, vergunningverlening, toezicht en handhaving en monitoring en onderzoek. Uitgangspunt is om in 2017 te werken als één beheerder. Daarnaast zal er een gezamenlijk streefbeeld voor goed beheer worden geformuleerd en wordt er gewerkt aan gezamenlijke verantwoordelijkheden en doelen als basis voor het beheer.

4. Toekomst voor de Vlake van Kerken

De Waddenzee is een van de laatste vrijwel ongerepte natuurlijke gebieden in Nederland, het grootste en belangrijkste intergetijdengebied in Europa en een belangrijk knooppunt in de trekroutes voor vogels en vissen. Natuurmonumenten is er trots op bij te dragen aan de bescherming van de Waddenzee en een deel hiervan te beheren. En daarmee het goede voorbeeld te geven van het beheer van de Waddenzee; als natuurbeheerder, gastheer, belangenbehartiger en voorlichter.

4.1 Streefbeeld 2033 De gedroomde Vlake van Kerken

Natuurmonumenten zet zich, samen met collega-organisaties, in 2033 nog steeds actief en onvermoeibaar in voor een rijke Waddenzee waar natuurlijke processen en dynamiek volop de ruimte hebben. De Waddenzee heeft zich weer ontwikkeld tot een rijke Waddenzee met een stabiele levensgemeenschap en een compleet voedselweb. Het open en weidse landschap waar iedereen zo van geniet is behouden gebleven, zonder windmolens aan de horizon.

Het natte Wad

In 2033 is het voedselweb in de Waddenzee weer grotendeels hersteld. Er is een stevig fundament aanwezig met zeegrasvelden en stabiele en goed ontwikkelde mosselbanken, er is een gezonde populatie grote vis aanwezig en toppredatoren zoals stekelrog, haai en tuimelaar zijn weer aanwezig. Ook in het beheergebied van Natuurmonumenten op de

Vlake van Kerken is dit het geval. De herintroductie van zeegras is succesvol geweest en er zijn tientallen hectares droogvallend zeegras aanwezig. Veel soorten profiteren hiervan. Tussen het zeegras vinden jonge platvis, glasaal en zeepaardjes een veilige plek. Mosselbanken zijn teruggekeerd en komen weer voor op de van nature geschikte locaties.

Het kombergingsgebied Eijerlandse gat is een van de eerste plekken geweest waar het herstel van het voedselweb is opgetreden. In dit relatief stabiele kombergingsgebied kan de natuur nu haar gang gaan en worden geen bodemversturende activiteiten meer uitgeoefend. Op de zandplaten zijn mosselbanken en zeegrasvelden succesvol hersteld en in de geulen komt weer sublitoraal zeegras voor. Zelfs de platte oester komt weer voor. In het kombergingsgebied Marsdiep wordt inmiddels duurzaam gevist en ook hier zijn de natuurwaarden beschermd en hersteld.

Duizenden trekvogels vinden rust op het wad op de Vlake van Kerken en kunnen hier ongestoord op krachten komen tijdens hun lange reis en voldoende voedsel vinden. Kanoeten pikken nonnetjes uit de zandplaten en eidereenden foerageren op mosselbanken. De wadplaat De Hengst is verder ontwikkeld tot een belangrijk foerageergebied en hoogwatervluchtplaats. Er overtijnen duizenden vogels zoals rosse grutto, bonte strandloper, kanoet, scholekster en wulp. Langs de diepere geulen rusten grijze en gewone zeehond.

In het gebied van Natuurmonumenten zijn de bodemversturende activiteiten beëindigd, waardoor de wadbodem en de geulen op de Vlake van Kerken niet meer verstoord worden en kunnen herstellen.

De oppervlakte kwelder kan in de toekomst verder uitbreiden

De kwelders

Nader onderzoek heeft uitgewezen wat de beste methode is om de oppervlakte van de kwelders te laten uitbreiden. De Schorren en De Volharding zijn nu goed beschermd tegen afslag en breiden zich langzaam uit en er zijn inmiddels weer natuurlijke overgangen tussen de kwelder en het natte wad. De karakteristieke plantensoorten van het wad, zeekraal, zeeaster, lamsoor en Engels gras, kleuren de kwelders in het najaar prachtig rood. Plaatselijk verouderen delen van de kwelder en verschijnt een vegetatie met veel zeekweek, maar door de aanwas blijft het een gevarieerd gebied waar ook de pioniersoorten van de lage kwelder voldoende voorkomen.

De kwelders vormen nog steeds een belangrijke hoogwatervluchtplaats bij Texel. Ook hier overtijen duizenden vogels. Op de zich uitbreidende kwelders is voldoende geschikt broedgebied aanwezig. Lepelaars, kluten, grote sterns, scholeksters en visdiefjes kunnen weer veilig broeden. Niet alleen op de kwelder, maar ook de binnendijkse gebieden zoals Utopia en de Bemes zijn geschikte en veilige broedgebieden voor kustvogels.

Beleving

Mensen kunnen volop genieten van de natuur op het Wad en langs de Waddendijk. De Schorren vormen samen met Utopia een van de belangrijkste schakels van de vogelboulevard op Texel en de volharding is een kleine parel meer naar het noorden. Vanaf de zeedijk is de Vlakte van Kerken prachtig te overzien. Elk jaar staan van april tot en met augustus de vrijwillige wadwachters met de wadwachtershut als gastheer bij Utopia en De Schorren. Dagelijks genieten de voorbijgangers van een unieke beleving; de mogelijkheid de vogelrijkdom met een telescoop te bewonderen en uitleg van de wadwachters over het gebied. Ook verderop langs het fietspad zijn verschillende mogelijkheden om vanaf de dijk van de kwelders te genieten. Het fietspad blijft binnendijks lopen om verstoring van rustende en broedende vogels te voorkomen.

Ook de hoogwatervluchtplaats De Hengst in het Eijerlandse gat wordt in het zomerseizoen bemand door vrijwillige wadwachters, die als gastheer optreden en zorgen dat er geen verstoring optreedt. Elke week organiseert Natuurmonumenten een of

meer excursies over de kwelders van De Schorren. Wadlooptochten, waarbij tekst en uitleg wordt gegeven over het leven op het wad, worden georganiseerd door onder andere Ecomare. De gidsen treden op als gastheer namens Natuurmonumenten. Vrijwilligers helpen enthousiast mee met het weghalen van zwerfvuil van de kwelders. Voormalige vissersboten gaan op droogvaltocht op het wad met de wadwachters van Natuurmonumenten. Juist op deze droogvaltochten is de rijkdom van het natte wad, met schelpen, pieren, zeesterren, anemonen en zelfs zeehonden, goed te beleven.

Onderzoek

Samen met onderzoekers is hard gewerkt aan het verzamelen van kennis over de Waddenzee en praktisch onderzoek naar herstel mogelijkheden. De processen zijn voor een deel in kaart gebracht en deze kennis helpt bij het goed beheren van de Waddenzee. Dit heeft in belangrijke mate bijgedragen aan het herstel van de Wadden. De ongestoorde Vlakte van Kerken is en blijft een ideale plek voor onderzoek naar de natuurlijke processeinen en herstel mogelijkheden. Door onderzoek op De Hengst is er inmiddels ook meer duidelijkheid over de waarde van deze wadplaat. Onderzoekers en beheerders stemmen het onderzoek jaarlijks zorgvuldig af. Daardoor draagt het onderzoek bij aan een beter begrip van de natuurlijke processen en het beheer. Er zijn succesvolle manieren gevonden om mosselbanken te herstellen en zeegrasvelden te herintroduceren. Op de Vlakte van Kerken brengt Natuurmonumenten deze kennis in praktijk. Het onderzoek is zo georganiseerd dat de verstoring op het wad minimaal is.

Beheer

De verantwoordelijkheid voor het natuurbeheer van belangrijke delen van het natte wad is bij de terrein beherende organisaties neergelegd en uitgewerkt in een gezamenlijk beheerplan voor de Waddenzee. Natuurmonumenten beheert in dat kader onder andere de Vlakte van Kerken en De Hengst als samenhangend geheel.

De economische en recreatieve activiteiten zijn aangepast aan de mogelijkheden van het natuurgebied op basis van een integrale afweging en belangrijke verstoringen en bedreigingen van de Waddenzee, zoals gas-

en zoutwinning worden voorkomen. Belangrijke delen van de Waddenzee zijn inmiddels vrij van bodemverstorende activiteiten, waardoor ongestoorde en voedselrijke delen zijn ontstaan die een belangrijke voedselbron zijn voor de miljoenen trekvogels. Er is nog steeds ruimte voor kleinschalige, duurzame visserij.

Een droom of nachtmerrie?

De droom voor de Vlakte van Kerken is mooi, maar wat zou er met de Waddenzee gebeuren als Natuurmonumenten en andere beheerders zich niet druk zouden maken over de natuurwaarden in de Waddenzee? De nachtmerrie van Eckard Boot, boswachter op Texel:

De Vlakte van Kerken kwijnt langzaam weg, het wad wordt omgeploegd door mechanische pierenvissers en de bodem daalt dusdanig dat er weinig vierkante meters droogvallen en dus onbereikbaar zijn voor trekvogels. Ondanks ons rampen olie spoorboekje gebeurt het natuurlijk toch een keer, een grote olietanker komt in botsing met een ander schip. Helaas verliest de tanker veel olie en vliegt zo de Waddenzee in. Overal olie! Duizenden trekvogels vinden hier hun eindstation. Windmolenparken in de Waddenzee verzieken het mooie uitzicht. Vreselijk. Hoe heeft het zover kunnen komen? Dan wordt ik zwetend en met m'n hart in m'n keel wakker..... Gelukkig het was maar een droom! Hopen dat ie nooit zal uitkomen.

Doelstelling Natuurmonumenten voor de Vlakte van Kerken

Natuurmonumenten zet in op behoud en ontwikkeling van een natuurlijke, ongestoorde, rijke Waddenzee in haar beheergebied op de Vlakte van Kerken, met als belangrijkste natuurwaarden het natte wad met een rijk zee- en bodemleven, zoals zeegrasvelden, mosselbanken, diverse vissoorten en honderdduizenden pleisterende trekvogels en kwelders met een goed ontwikkelde kweldervegetatie en broedende en overtijende kustvogels.

Natuurmonumenten wil de beleefbaarheid van het gebied vergroten, zodat bewoners en bezoekers van Texel kunnen genieten van het wad en haar rijkdom,

maar wil daarbij wel de rust in het gebied voor broedende kustvogels en pleisterende trekvogels handhaven. Natuurmonumenten wil daarbij duidelijk zichtbaar zijn als beheerder van de Wadden. Het beheer is gericht op uitbreiding van de oppervlakte en minimaal behoud van de huidige kwaliteit van de kwelder (N09.01 Schor of kwelder). Daarnaast richt het beheer van Natuurmonumenten zich op het verbeteren van de kwaliteit van het natte wad (N01.01 Zee en wad), door herstel van mosselbanken, zeegrasvelden en een rijke bodemfauna. In het Eijerlandse gat ligt de focus op herstel van natuurlijke processen en herstel van onderwaternatuur. In het Marsdiep ligt de focus op het herstel van de natuurwaarden op de droogvallende wadplaten en is ruimte voor duurzaam medegebruik. De toetsbare doelen voor het beheertype Schor of Kwelder is weergegeven in bijlage 6. Natuurmonumenten draagt met haar beheer aan bij de beleidsdoelstellingen voor de Waddenzee en geeft uitvoering aan het Natura 2000 beheerplan en de realisering van de Natura 2000-doelstellingen voor het Waddengebied: Behoud en verbetering van de kwaliteit van Permanent overstroomde zandbanken (H1110A), Slik- en zandplaten (H1140A), Zilte pionierbegroeiingen (zeekraal) (H1310A) en Schorren en zilte graslanden (buitendijks) (H1330A) en het bieden van ruimte aan de vogelsoorten waarvoor het gebied is aangewezen.

4.2 Beheeropgave

Het streefbeeld voor de Vlakte van Kerken, en voor de gehele Waddenzee, is nog geen werkelijkheid. Er ligt nog een belangrijke beheeropgave om de verdere weg naar herstel en de ontwikkeling van een rijke Waddenzee mogelijk te maken. Natuurmonumenten wil hier samen met collega-organisaties aan blijven werken.

Hoewel de Vlakte van Kerke vanzelfsprekend niet los kan worden gezien van de Waddenzee als geheel, wordt de beheeropgave toegespitst op de relevante kombergingsgebieden; het Eijerlandse gat en Marsdiep. In de kaders wordt steeds aangegeven welke mogelijkheden Natuurmonumenten heeft daar een bijdrage aan te leveren binnen de grenzen van het gebied dat ze beheert.

Het zijn concrete acties waar Natuurmonumenten de komende 18 jaar mee aan de slag gaat.

De beheeropgave voor de Vlakte van Kerken bestaat uit 4 hoofdlijnen:

- 1 **Ruimte voor natuurlijke processen in de Waddenzee**
Herstel van de rust in de Waddenzee en ruimte voor natuurlijke processen draagt bij aan een grootschalige verbetering van de randvoorwaarden voor spontaan herstel. Het wegnemen van beperkende factoren voor herstel is een belangrijke sleutel. Voor het Eijerlandse gat, het kombergingsgebied met nu al een lage gebruiksdruk, streeft Natuurmonumenten naar zoveel mogelijk rust en een zo natuurlijk mogelijke ontwikkeling. Dat betekent in de toekomst geen bodem verstorende activiteiten meer in het kombergingsgebied en minimale beheeringrepen. Ook in het Marsdiep, een nog sterk verstoord kombergingsgebied, streeft Natuurmonumenten naar beperking van de verstoring en vermindering van de bodem verstorende activiteiten. Maar hier blijft meer ruimte voor menselijke activiteiten, zoals visserij, recreatie en ook een actiever natuurbeheer. Capaciteitsvermindering en zonering van de visserij en beëindiging van het bodem verstorende activiteiten is essentieel voor het creëren van rust en grootschalige verbetering van de randvoorwaarden voor spontaan herstel.

Acties Natuurmonumenten

De belangrijkste bijdrage van Natuurmonumenten aan het bieden van ruimte aan natuurlijke processen is het zoveel mogelijk beperken van de fysieke beheeringrepen in de Waddenzee. Bij elk van de verder genoemde maatregelen wordt voortdurend de afweging gemaakt of ingrijpen daadwerkelijk nodig is en zodanig bijdraagt aan het herstel van een rijke Waddenzee dat dit het ingrijpen rechtvaardigt. Natuurmonumenten zet zich in voor het creëren van visserij-vrije delen van de Waddenzee, met prioriteit op het Eijerlandse gat, waar ruimte is voor spontaan herstel. Daarom gaat ze samen met vissers, gemeente, provincie en Hoogheemraadschap en Programma Rijke Wadden zoeken naar mogelijkheden om de bodem verstorende activiteiten en visserijdruk op de Vlakte van Kerken te beperken.

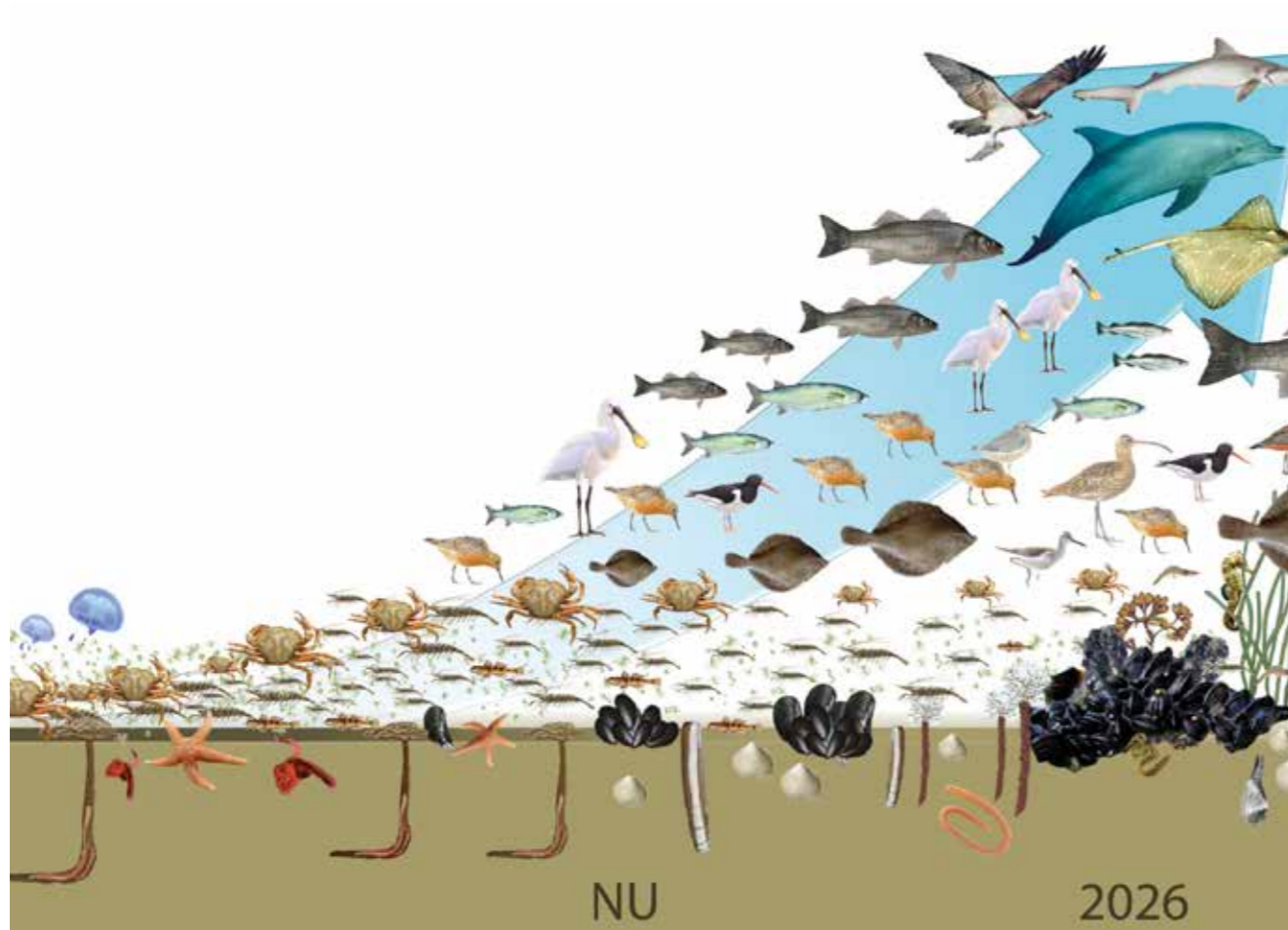
2 Herstel van het voedselweb

Voor de terugkeer van een gezonde rijke Waddenzee is herstel van het voedselweb cruciaal. Naast het scheppen van de randvoorwaarde van rust en herstel van natuurlijke processen wordt actief ingezet op plaatselijk herstel. Dit herstel begint aan de basis met het herstel van biobouwers. Verder onderzoek naar de processen in de Waddenzee en

Een pilot met het uitzaaien van zeegras op de Vlakte van Kerken

de herstel mogelijkheden moet hieraan bijdragen. Vooral in het Marsdiep is ruimte voor onderzoek en experimenten voor zeegrasherstel en herstel van mosselbanken. De focus ligt hierbij op de waarden van de droogvallende platen. Uit kansenkaarten blijken er hier goede uitgangssituaties te zijn voor herstel van mosselbanken en zeegrasvelden. Als de sleutel voor succesvolle herintroductie van mosselbanken en zeegrasvelden is gevonden zal actief gewerkt worden aan plaatselijk herstel. In het Eijerlandse gat, waar ingezet wordt op een zo natuurlijk mogelijke ontwikkeling, is minder ruimte voor experimenten. Uitzondering hierop zijn experimenten met herstel van de onderwaternatuur, zoals bijvoorbeeld herintroductie van permanent onder water groeiend zeegras of platte oester. Pas als blijkt dat spontaan herstel van zeegras en mosselbanken in het Eijerlandse gat niet optreedt, kan ook hier aan actief herstel worden gewerkt. De abiotische condities lijken ook in dit kombergingsgebied gunstig voor herstel van zeegras en mosselbanken.

Figuur 11: streefbeeld van de rijke Waddenzee (waddensleutels, 2015)

Acties Natuurmonumenten

Natuurmonumenten participeert actief in het onderzoek gericht op het herstel van het voedselweb in de Waddenzee en biedt op de Vlakte van Kerken, vooral in het kombergingsgebied Marsdiep, ruimte voor experimenten en pilots met zeegrasherstel en herstel van mosselbanken.

Op termijn zal Natuurmonumenten actief werken aan plaatselijk herstel door middel van herintroductie van zeegras en mosselbanken. Dit pas nadat een succesvolle methode voor herintroductie is gevonden en er geen spontaal herstel optreedt.

3 Behoud en uitbreiding van kwelders, broedgebied kustvogels en hoogwatervluchtplaatsen

De Schorren en de Volharding zijn waardevol vanwege de karakteristieke en zeldzame kweldervegetaties. Ze vormen bovendien een belangrijk broedgebied en hoogwatervluchtplaats voor kustvogels. Omdat veel kwelders in de

Waddenzee verouderen en juist broedende kustvogels het moeilijk hebben in de Waddenzee is het van belang dit gebied optimaal te beschermen tegen afslag. In dit deel van de Waddenzee zijn weinig andere geschikte broedlocaties aanwezig. Om meer ruimte te bieden aan broedende kustvogels wordt zelfs gestreefd naar uitbreiding van mogelijke broedgebieden. Dit kan mogelijk door uitbreiding van de Schorren en De Volharding, maar ook door binnendijs meer geschikte broedgebieden aan te leggen, vergelijkbaar met Utopia. De wadplaat de Hengst in het Eijerlandse gat kan zich steeds verder ontwikkelen tot belangrijke hoogwatervluchtplaats. Handhaven van de rust en toezicht is daarvoor belangrijk.

Acties Natuurmonumenten

Natuurmonumenten voert geen actief beheer op de kwelders. Uitzondering daarop is het onderhoud van de strekdammen om afslag te voorkomen. En vrijwilligers helpen jaarlijks het aangespoelde zwerfvuil op te ruimen.

Daarnaast gaat Natuurmonumenten de mogelijkheden verkennen om de huidige kwelder verder te beschermen tegen afslag en mogelijk zelfs aan te laten groeien. Om zo een robuustere kwelder te creëren. Wat zijn de mogelijkheden hiervoor voor gezien de huidige stromingen in de Waddenzee en welke methode biedt daarvoor de beste mogelijkheden? Het OBN-deskundigenteam Duin en Kustlandschap zal in eerste instantie gevraagd worden een advies uit te brengen en daarbij verschillende methodes (verlengen van de strekdammen, aanleg van een kwelderdam, slib vastleggen met ecomatjes, een slibmotor ed) af te wegen.

Pas als duidelijk is wat de effecten van de verschillende methodes zijn, zal Natuurmonumenten een afweging maken of deze ontwikkeling en de daarbij behorende maatregelen binnen een zo natuurlijk mogelijke Waddenzee past. De aanleg van permanente harde structuren heeft daarbij niet de eerste voorkeur.

4 Genieten van het wad met behoud van natuurwaarden

Een belangrijke beheeropgave voor de Waddenzee is het zichtbaar maken van de rijkdom van de Waddenzee en de bezoekers en bewoners van de Waddeneilanden hiervan te laten genieten. Behoud van de rust voor broedende kustvogels en pleisterende en trekkende vogels is daarbij een belangrijke randvoorwaarde. De focus ligt daarom op natuurgerichte recreatie langs de randen van het wad en goed gastheerschap op interessante punten, zoals De Schorren en De Hengst. Maar ook wadlooptochten, droogvaltochten en bijvoorbeeld educatieve weervisserij dragen bij aan de beleving van het wad.

Goed gastheerschap door vrijwillige wadwachters zorgt voor draagvlak voor de bescherming van de Waddenzee en goed toezicht door de Waddenuit van de overheid zorgt ervoor dat er geen verstoring plaatsvindt door de natuurgerichte recreatie.

Acties Natuurmonumenten

Natuurmonumenten wil bewoners en bezoekers van Texel volop de gelegenheid geven te genieten van de rijkdom van het wad en wil ook graag zichtbaar zijn als beheerder van de Waddenzee. De vrijwillige wadwachters van Natuurmonumenten blijven daarom de komende jaren aanwezig als gastheer bij De Schorren om voorbijgangers volop te laten genieten van het wad, de kwelders en de binnendijkse natuur langs de vogelboulevard. De Schorren zelf zijn niet vrij toegankelijk in verband met de broedende en rustende vogels. Wel worden in het zomerseizoen wekelijks een of meer excursies met gidsen van Natuurmonumenten in het kweldergebied gehouden.

Het aanwezige fietspad loopt ter hoogte van de Schorren binnendijks, ook om de rust voor de broedende en overvliegende vogels te handhaven. Natuurmonumenten wil graag samen met het HHNK halverwege de Schorren een eenvoudig en niet verstorend vogelkijkpunt op de dijk realiseren om voorbijgangers een extra blik op dit bijzondere gebied te gunnen en daarmee een extra parel aan de vogelboulevard toe te voegen. Ook wil Natuurmonumenten samen met het HHNK bij de Schorren de overgang van het fietspad van buiten naar binnendijks beter stroomlijnen, met duidelijke bewegwijzering en informatie.

De Volharding blijft in eerste instantie toegankelijk via het bestaande wandelpadje. Om overlast van loslopende honden en daarmee verstoring van de kolonie dwergsterns te voorkomen, wordt de bebording van het gebied en mogelijk de zonering aangepast en verduidelijkt. Natuurmonumenten wil graag samen met de bewoners van de Cocksdoorp en het HHNK zoeken naar betere oplossingen om de verstoring door loslopende honden te beperken. Naast de eigen excursies van Natuurmonumenten organiseren onder andere Ecomare, de Wadloopvereniging en Smakelijk & Meer wadlooptochten in het gebied van Natuurmonumenten. Samen met de organisatoren wordt gekeken hoe Natuurmonumenten de excursieleiders beter kan faciliteren om tijdens de wadlooptochten meer aandacht te besteden aan Natuurmonumenten als eigenaar, beheerder

en gastheer van het gebied en daarmee de zichtbaarheid van Natuurmonumenten te vergroten. Hiervoor zijn verschillende mogelijkheden denkbaar, zoals bijvoorbeeld duidelijke bebording van Natuurmonumenten bij de startpunten van de excursies, herkenbaarheid van de gidsen als gastheer van Natuurmonumenten, foldermateriaal en dergelijke. Natuurmonumenten gaat hierover in gesprek met de organisatoren.

Natuurmonumenten gaat zich in toekomst inzetten voor het realiseren van een wadwachterspost bij de wadplaat De Hengst. Ook daar wil Natuurmonumenten graag optreden als gastheer en toezichthouder.

Zo mogelijk wil Natuurmonumenten samen met vaarondernemers, of anders in eigen beheer, droogvaltochten op het wad blijven organiseren om bezoekers ook de rijkdom van het natte wad te laten beleven. Dit in afstemming met andere droogvaltochten en activiteiten op het wad om verstoring zoveel mogelijk te voorkomen.

Monitoring en onderzoek

Naast de vier hoofdlijnen in de beheeropgave blijft het erg belangrijk de natuurwaarden in het Waddengebied te kennen en natuurlijke processen te begrijpen.

Deze kennis is onontbeerlijk om herstel van een rijke Waddenzee mogelijk te maken.

Acties Natuurmonumenten

Natuurmonumenten blijft actief participeren in verschillende onderzoeksprogramma's in de Waddenzee die gericht zijn op kennisontwikkeling en het herstel van een rijke Waddenzee.

Om de ontwikkelingen op de Vlakte van Kerken te kunnen volgen voert Natuurmonumenten een monitoringsprogramma uit. Uitgangspunt is daarbij bij de verplichte SNL-monitoring op de kwelders (beheertype N09.02 Schor en Kwelder). Belangrijkste onderdelen daarbij zijn een periodieke flora- en vegetatiekartering en broedvogelmonitoring op de Schorren en De Volharding. Het monitoringsprogramma is weergegeven in bijlage 7.

Daarnaast wil Natuurmonumenten ook meer inzicht in de waarden van het natte wad, onder andere in

de ontwikkeling van Wadplaat de Hengst, en de aanwezige geulen. Natuurmonumenten streeft daarom naar uitbreiding van het bestaande SIBES-onderzoek naar de bodemfauna van het NIOZ in het artikel 20 gebied op de Vlakte van Kerken. Hiermee wordt het belang van dit gebied als foerageergebied voor aanwezige vogels beter duidelijk en kunnen ontwikkelingen worden gevolgd.

Met onderzoekers van het NIOZ en andere onderzoeksinstituten zal op initiatief van Natuurmonumenten een jaarlijks afstemmingsoverleg gevoerd worden.

Gebruikte literatuur

- Aptroot A, 2014. Ontwikkeling van de vegetatie op De Schorren en op het Schor bij De Cocksdorp.
- Algemene rekenkamer, 2013. Waddengebied: natuurbescherming, natuurbeheer en ruimtelijke inrichting.
- Boele, A., Bruggen, van J., Dijk, van A.J., Hustings, F., Vergeer, J.W., Ballering, L. & Plate, C.L. (2012) Broedvogels in Nederland in 2010, SOVON-rapport 2012/01.
- Christianen, M.J.A, S.J. Holthuijsen, E.M. van der Zee, A. van der Eijk, L.L. Govers, T. van der Heide, H. de Paolo, H. Olf, 2015. Ecotopen en kansrijkdomkaart van de Nederlandse Waddenzee. Project Waddensleutels.
- Dankers, N, F Fey-Hofstede, 2015. Een zee van Mosselen. Handboek ecologie, bescherming, beleid en beheer van mosselbanken in de Waddenzee.
- Ens, B, A.J. van Winden, C.A.M. van Turnhout, M.W.J van Roomen, C.J. Smit & J.M Jansen, 2009. Aantalsontwikkeling van wadvogels in de Nederlandse Waddenzee 1990-2008. Verschillen tussen oost en west.
- Folmer, E, 2015. Ontwikkelingen en vestigingsmogelijkheden voor litoraal zeegras in de trilaterale Waddenzee.
- Hut, R.M.G van der, E.O. Folmer, K. Koffijberg, M. van Roomen, E. van der Zee, J. Stahl, T.J. Boudewijn, 2014. Vogels langs de randen van het wad. Verkenning van knelpunten en kansen op broedlocaties en hoogwatervluchtplaatsen.
- Imares 2006. Ecologische atlas Waddenzee. Wageningen
- Jager T.D. 2007. Kwelders Texel 2005. De Hors, Mokbaai. De Mok, De Schorren en Schor bij Cocksdorp. Toelichting bij de vegetatiekartering op basis van false colour luchtfoto's 1:5000. Rapport Rijkswaterstaat AGI-2007-GSMH-013
- Jeugd, H. van der, M. Versluijs, H. Schekkerman, 2014. Geïntegreerde monitoring van vogels van de Nederlandse Waddenzee. Sovon, NIOO, Vogelstrekstation
- Piersma, T., Gils, J.A. van en Olf, H. (2009) METAWAD: De Waddenzee als zwakke schakel in een internationaal meta-ecosysteem. Waddenacademie.
- Pranger D.P & M.E. Tolman, 2013. Toelichting bij de vegetatiekartering slufster en andere kwelders op Texel 2011 op basis van false colour luchtfoto's 1:5000. Rapport Rijkswaterstaat.
- Prins, P. 2012. Natuurvisie beheergebied De Vlake van Kerken. Stage-rapport
- Programmteam Naar Een Rijke Waddenzee (2010) Naar een rijke Waddenzee: programma-plan voor natuurherstel
- Natuurmonumenten (1997a) Beheerplan Texel 1998, beheervisie. Natuurmonumenten. Natuurmonumenten (1997b) Beheerplan Texel 1998, documentatie. Natuurmonumenten.
- Natuurmonumenten 2006. Kwaliteitstoets De Schorren 2006
- Natuurmonumenten, Waddenvereniging, Radboud Universiteit Nijmegen, 2013. Zeegras: herstel van een biobouwer in de Waddenzee, Fase I.
- Roodbergen, M., E. van Winden, L. Marx en B.J. Ens. 2013. Trendanalyses van vogels in de Waddenzee in het kader van de nieuwe gaswinningen over de periode 1990-2011. Sovon 2013/21
- Roomen, M van, S. Nagy, R.Foppen, T. Dodman, G. Citegetse, A.Ndiaye; 2014. Status of coastal waterbird populations in the East Atlantic Flyway 2014
- Thomasson, W. 2013. De inzichten van stakeholders op de verzanding van de Westelijke Waddenzee. - Hornman 2012:
- Wiersma, P. C.J Smit. 2009. Hoogwatervluchtplaatsen van Texel op de kaart.
- Wiersma, P. K. van Dijk 2009. Hoogwatervluchtplaatsen op de kaart van het waddengebied (deel 1): kleine eilanden, platen en vastelandskust van Noord-Holland en Friesland.
-

Bijlagen

Bijlage 1 Natura 2000 gebied de Waddenzee

De Vlakte van Kerken valt onder Natura 2000 gebied de Waddenzee. Voor dit gebied is een concept ontwerpplan N2000-beheerplan opgesteld (versie dd 16 februari 2015). In deze bijlage is een zeer beknopte samenvatting weergegeven.

Habitattypen

Het Natura 2000 gebied Waddenzee is aangewezen voor de volgende habitattypen:

		Voorkomend op VVK
H1110A	Permanent overstroomde zandbanken (Waddenzee)	X
H1140A	Slik- en zandplaten (Waddenzee)	X
H1310A	Zilte pionierbegroeiingen (zeekraal)	X
H1310B	Zilte pionierbegroeiingen (zevetmuur)	
H1320	Slijkgrasvelden	
H1330A	Schorren en zilte graslanden (buitendijks)	X
H1330B	Schorren en zilte graslanden (binnendijks)	
H2110	Embryonale duinen	
H2120	Witte duinen	
H2130A	Grijze Duinen (kalkrijk)	
H2130B	Grijze Duinen (kalkarm)	
H2160	Duindoornstruwelen	
H2190B	Vochtige duinvalleien (kalkrijk)	

Habitatsoorten

Tevens is het gebied aangewezen voor de volgende habitatsoorten:

H1014	Nauwe korfslak
H1095	Zeeprk
H1099	Rivierprk
H1103	Fint
H1364	Grijze zeehond
H1365	Gewone zeehond

Van deze habitatsoorten maken de volgende soorten zeker gebruik van de Vlakte van Kerken:

H1364	Grijze zeehond
H1365	Gewone zeehond

Vogelsoorten

Naast habitattypen en habitatsoorten is het gebied ook nog aangewezen voor een flink aantal vogelsoorten, die voor een groot deel ook voorkomen in de Vlakte van Kerken:

Broedvogels

A034	Lepelaar
A063	Eider
A081	Bruine kiekendief
A082	Blauwe kiekendief
A132	Kluut
A137	Bontbekplevier
A138	Strandplevier
A183	Kleine mantelmeeuw
A191	Grote stern
A193	Visdief
A194	Noordse stern
A195	Dwergstern
A222	Velduil

Niet-broedvogels

A005	Fuut
A017	Aalscholver
A034	Lepelaar
A037	Kleine Zwaan
A039	Toendrarietgans
A043	Grauwe gans
A045	Brandgans
A046	Rotgans
A048	Bergeend
A050	Smient
A051	Krakeend
A052	Wintertaling
A053	Wilde eend
A054	Pijlstaart
A056	Slobeend
A062	Topper
A063	Eider
A067	Brilduiker
A069	Middelste Zaagbek
A070	Grote Zaagbek
A103	Slechtvalk
A130	Scholekster
A132	Kluut
A137	Bontbekplevier

A140	Goudplevier
A141	Zilverplevier
A142	Kievit
A143	Kanoet
A144	Drieteenstrandloper
A147	Krombekstrandloper
A149	Bonte strandloper
A156	Grutto
A157	Rosse grutto
A160	Wulp
A161	Zwarte ruiter
A162	Tureluur
A164	Groenpootruiter
A169	Steenloper
A197	Zwarte stern

Natuurdoelen / beheerdoelen

In het concept ontwerpplan Natura 2000-beheerplan Waddenzee zijn de volgende doelen voor het beheer aangegeven (enkel de doelen van belang voor de Vlakte van Kerke zijn genoemd):

- Herstel kwaliteit 'permanent overstroomde zandbanken (sublitoraal)': geleidelijke beëindiging mosselzaadvisserij en verduurzaming garnalenvisserij;
- Herstel kwaliteit 'slib- en zandplaten (litoraal)'; herstel droogvallende mosselbanken en zeegrasvelden door middel van kennisopbouw en experimenten met uitzaai van zeegras;
- Verbeteren kweldervegetaties (vergroten diversiteit): onder andere door begrazing te stimuleren;
- Kennisopbouw die gericht is op relaties slibhuishouding, vertroebeling en ecologie (model): onderzoek naar effecten van baggeren en slibhuishouding in de Waddenzee vanuit Rijkswaterstaat;
- Kennisopbouw die gericht is op het stimuleren van de ontwikkeling van stabiele mosselbanken (samenwerkingsverbanden Mosselwad en Waddensleutel).

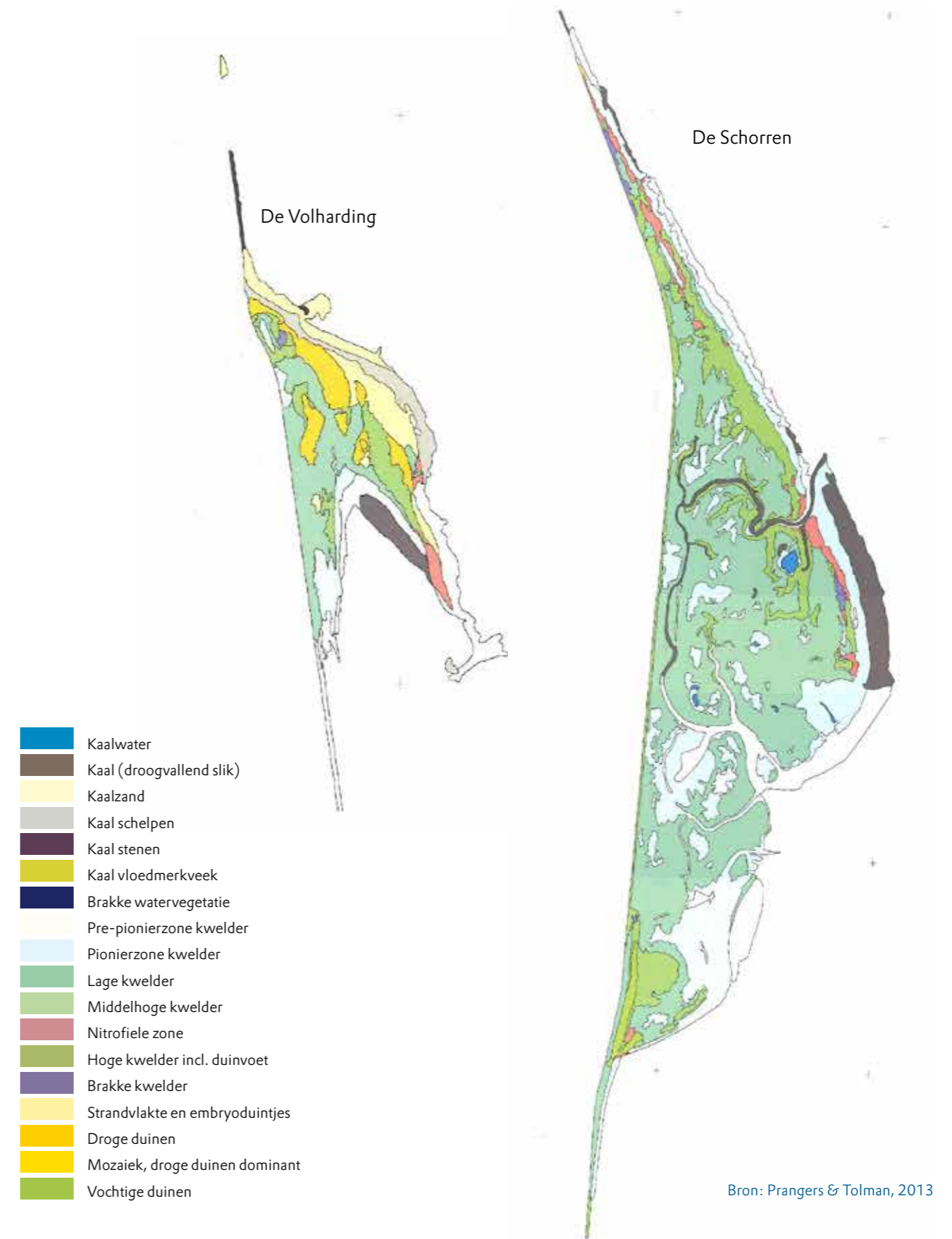
Bijlage 2 Gebruik van HVP's op en nabij De Schorren en Vlakte van Kerken

Soort	Max aantal 1980-2011	Gem max aantal 2009-2011	Trend in telgebied over 1980-2011	Landelijke trend 2000-2010 (Hornman 2012)
bontbekplevier	168	83	0	+
Bonte strandloper	7772	2186	0	0
Drieteenstrandloper	190	82	++	+
Goudplevier	6040	3275	++	?
Groenpootruiter	1500	186	0	0
Kanoet	28040	1604	?	0
Kluut	552	193	++	0
Kokmeeuw	24460	3257	0	0
Lepelaar	496	166	++	++
Pijlstaart	692	400	0	0
Rosse grutto	12741	12994	0	+
Rotgans	12435	4465	0	0
Scholekster	20830	3947	-	-
Steenloper	527	138	0	0
Stormmeeuw	7157	2812	++	0
Tureluur	5155	828	0	0
Wulp	9814	3080	0	+
Zilvermeeuw	13950	2181	-	-
Zilverplevier	1424	764	0	+
Zwarte ruit	470	14	0	--

Aantallen getelde vogels in telgebieden op en nabij de Vlakte van Kerken: De Schorren en polder Eendracht (telgebied 8), Polder Wassenaar, De Volharding en Zeeburg (telgebied 9) en polder het Noorden, inclusief de Bol en Utopia (telgebied 22).

Bron: Vogelwerkgroep Texel

Bijlage 3 Vegetatiekaart De Schorren en De Volharding

Bijlage 4 Broedvogels De Schorren

Tabel: Broedvogelparen voorkomend in de periode 1991 tot 2014 in het beheergebied op kwelder De Schorren met hun trend vanaf 1991, aantal in 1991, 2013 en 2014 en bedreigde status.

Aantal, trends en status	1991	2013	2014	Maxi aantal 1991- 2013	Trend in Nederland 1990-2010	Trend op De Schorren 1991- 2014	Rode lijst status Nederland (2004)
Bergeend	0	0	0	2	+	n.v.t.	
Bontbekplevier	4	1	2	6	0	0	KW
Bruine Kiekendief	0	2	1	2	-	0	
Eidereend	16	98	85	106	-	++	
Fazant	0	0	0	1	-	n.v.t.	
Gele Kwikstaart	4	6	5	16	0	0	GE
Graspieper	0	16	21	28	0	0	GE
Grauwe Gans	0	8	0	11	++	++	
Grote Mantelmeeuw	0	0	0	1	++	n.v.t.	GE
Grote Stern	750	0	0	750	++	v	BE
Grutto	0	0	0	1	--	n.v.t.	GE
Kievit	0	0	0	5	-	v	
Kleine Mantelmeeuw	0	110	98	290	+	++	
Kluut	6	2	2	6	-	0	
Kneu	0	0	0	4	-	n.v.t.	GE
Kokmeeuw	8000	0	0	8000	--	v	
Kuifeend	0	0	0	1	0	n.v.t.	
Kwartel	0	0	0	1	0	n.v.t.	
Lepelaar	56	160	104	160	++	+	
Nijlgans	0	1	1	1	+	n.v.t.	
Noordse Stern	100	0	0	100	-	V	
Patrijs	1	0	0	1	--	V	KW
Rietgors	2	0	0	12	+	V	
Scholekster	75	21	18	75	-	--	
Slobeend	1	0	0	4	-	V	KW
Stormmeeuw	3	0	0	4	-	V	
Tureluur	12	17	16	35	0	0	GE
Veldleeuwerik	0	5	7	6	--	++	GE
Velduil	0	1	0	1	--	+	EB
Visdief	70	0	0	70	0	V	KW
Wilde Eend	40	45	38	68	-	0	
Witte Kwikstaart	1	0	0	2	-	V	
Zilvermeeuw	12	260	280	650	-	+	

Verklaring trend symbolen: ++ betekent sterk stijgend, + betekent stijgend, 0 betekent gelijk, - betekent dalend, -- betekent sterk dalend, V betekent niet meer voorkomend in 2014 Rode lijst status Nederland Afkortingen NL rode lijst: GE = gevoelig, KW = kwetsbaar, BE = bedreigd, EB = ernstig bedreigd.

Trend in Nederland: (Boele, 2012; Vogelbescherming, 2012)

Bijlage 5 Broedvogels De Volharding

Aantal, trends en status	1991	2013	2014	Max aantal 1991- 2013	Trend in Nederland 1990-2010	Trend op De Volharing 1991-2014	Rode lijst status Nederland (2004)
Bontbekplevier	0	1	2	6	0	0	KW
Dwergstern	12	35	25	47	+	0	KW
Eidereend	0	0	2	11	-	0	
Graspieper	0	3	4	6	0	0	GE
Noordse Stern	17	4	2	40	-	--	
Oeverzwaluw	0	0	0	4	+	n.v.t.	
Patrijs	0	0	0	2	--	n.v.t.	KW
Rietgors	0	0	0	1	+	n.v.t.	
Scholekster	3	3	4	10	-	0	
Stormmeeuw	0	0	0	1	-	n.v.t.	
Strandplevier	0	0	0	2	--	n.v.t.	BE
Tureluur	0	0	2	2	0	0	GE
Visdief	0	0	1	12	0	0	KW
Wilde Eend	0	0	0	2	-	n.v.t.	

Verklaring trend symbolen: ++ betekent sterk stijgend, + betekent stijgend, 0 betekent gelijk, - betekent dalend, -- betekent sterk dalend, v betekent niet meer voorkomend in 2014.

Rode lijst status Nederland Afkortingen NL rode lijst: GE = gevoelig, KW = kwetsbaar, BE = bedreigd, EB = ernstig bedreigd.

Bijlage 6 Toetsbare doelen De Schorren en Vlakte van Kerken

Beheertype N09.01 Schor of kwelder

Schor of kwelder: > 80 ha in goede kwaliteit (SNL)

Doel-soorten:

Planten: Deens lepelblad, Engels Gras, Engels Lepelblad, gesteelde zoutmelde, gewone zoutmelde, klein slijkgras, kwelderzegge, lamsoor, zeegerst, zilt torkruid (SNL kwalificerende soorten), zee-alant, zeebiet.

Broedvogels: kluut, lepelaar, scholekster, tureluur, visdief (SNL kwalificerende soorten), bontbekplevier, dwergstern, eidereend, graspieper, kleine mantelmeeuw, Noordse stern, veldleeuwerik, velduil, zilvermeeuw.

Doel habitats (N2000)

H1310A Zilte pionierbegroeiingen (zeekraal)
H1330A Schorren en zilte graslanden (buitendijks)

Structuur:

Structurelement	%
Kreken of vergelijkbare watergangen	5-15
Kale bodem	5-10
Open pioniervegetaties (pionierkwelder)	20-35
Graslandvegetatie (lage, middelhoge en hoge kwelder)	50-70
Riet, hoge zeggen en/of hoge biezen (vergrassing met zeekweek)	10-25

Beheertype N01.01 Zee en Wad

Zee en Wad: 6700 ha in goede kwaliteit

Doel habitats (N2000):

H1110A Permanent overstroomde zandbanken
H1140A Slik- en zandplaten

Bijlage 7 Monitoringsprogramma De Schorren en Vlakte van Kerken

	frequentie	Uitgevoerd door	Jaar van uitvoering
SNL florakartering	6- jaarlijks	NM	2016-2022-2028
TMAP vegetatiekartering	12- jaarlijks	RWS	2017-2023-2029
Broedvogelmonitoring	jaarlijks	NM	
HVP-tellingen	jaarlijks	SOVON	
Monitoring bodemfauna	jaarlijks	NIOZ	

Natuurbescherming. Sinds 1905.

Natuur is een onuitputtelijke bron van inspiratie en verwondering. Daar moeten we zuinig op zijn en goed voor zorgen. Want in een dichtbevolkt land is natuur extra kwetsbaar. Daarom beschermt Natuurmonumenten 355 gebieden. Overal in Nederland. Voor iedereen. Dat doen we sinds 1905 met steun van vrienden, vrijwilligers, leden en bedrijven. Steun is nodig. Juist nu. Kijk op de website wat jij voor de natuur kunt doen.

www.natuurmonumenten.nl

Natuurmonumenten | Postbus 9955 | 1243 ZS 's-Graveland | T (035) 655 99 11